

**Filmin, valokuvan ja äänilevyn käyttö
maakuvatyössä Suomen Algerin-
suurlähetystössä vuosina 1963 – 1978**

Oulun Yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatintutkielma

2016

Aleksi Oja

Sisällys

Johdanto _____	3
1. Elokuvan rooli maakuvaviestinnässä Algerin suurlähetystössä _____	10
1.1. Lähetystön hallussa olleet elokuvat _____	11
1.2. Suomalaisen elokuvan esittäminen Algeriassa _____	16
2. Valokuvien ja äänilevyjen käyttö _____	21
2.1. Suomi-aiheisten valokuvien jakelu Algeriassa _____	21
2.2. Äänilevyjen käyttö Algeriassa _____	24
3. Näkemyksiä maakuvatyön vaikutusmahdollisuuksista _____	25
Loppulause _____	29
Lähdeaineistot ja tutkimuskirjallisuus _____	31

Johdanto

Tutkimuskysymyksistä ja metodeista

Tässä tutkielmassa perehdyin Algerin suurlähetystön toimintaan sen perustamisvuodesta 1963 aina vuoteen 1978 asti. Maakuvatyöllä on Suomessa historia, joka ulottuu itsenäisyyden alkuaikoihin asti, ja sitä on tutkittu aiemmin esimerkiksi JUSSI PEKKARISEN ja PEKKA LÄHTEENKORVAN töissä sekä aivan viime aikoina ELINA MELGININ väitöskirjassa *Propagandaa vai julkisuusdiplomatiaa? – Taide ja kulttuuri Suomen maakuvaan viestinnässä 1937–52*. Aiempi tutkimus on perehtynyt Ulkoasiainministeriön näkökulmaan ja Melginin väitöskirjan tapauksessa erityisesti sota-aikaiseen propagandatyöhön.

Tutkimusperiodin ja tutkimuskysymysten tarkemman asettamisen päämotivaatio oli niiden sovittaminen kandidaatintutkielman laajuuteen. Päätöstä tuki aikarajauksen tapauksessa maakuvatyön diffuusio eri instituutioihin ja pois ulkoasiainministeriön ohjauksesta 70-luvun mittaan¹. Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

1. Millaisilla ääni- ja kuva-aineistoilla Suomi-kuvaa Algeriassa pyrittiin edistämään?
2. Millainen oli diplomaattihenkilöstön näkemys työn tehosta paikallisia toimijoita ajatellen?

Toinen kysymys käsitteli paitsi maakuva-aineistojen soveltuvuuden näkökulmaa, myös sitä, miten suomalaisdiplomaatit suhtautuivat paikallisiin toimijoihin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kontekstissa tarkastelen pääsääntöisesti konkreettisia tapahtumia, eli esimerkiksi sitä, mitä materiaaleja lähetystölle on lähetetty. Toisen kysymyksen osalta taas perehdyin enemmän siihen, millaisia diplomaattien kokemukset maakuvatyöstä ja sen tehosta olivat, siten kuin he ovat näitä kuvailleet. Lisäksi perehdyin suomalaisvirkamiesten ja paikallisten toimijoiden väliseen kirjeenvaihtoon, sekä vastaavasti suurlähetystön väen ja UAM:n henkilöstön väliseen raportointiin paikallisesta toiminnasta.

Metodini nojasi lähteenäni toimineeseen kirjeenvaihtoon. Pysin parhaani mukaan rakentamaan historiallisia tapahtumakulkuja niiden kuvausten perusteella. Samanaikaisesti Analyysien tekemisessä olen pyrkinyt asettamaan näkökulmat vuoropuheluun aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Olen myös pyrkinyt kuulustelemaan lähdeaineistoja - kirjeet kuvaavat usein sitä, miten on toimittu tai halutaan toimia - ja etsimään niistä rutiininomaisia toimintatapoja, sekä poikkeamia näistä. Olen siis etsinyt poikkeamia esimerkiksi työntekijöiden tekemisiin liittyen, tai pyrkinyt analysoimaan motiiveja ylös kirjattujen päätösten takana. Tieteellisestä näkökulmasta tällainen toiminta aiheuttaa tutkijalle aina eettistä pohdintaa. Kun olen näin toiminut, olen pyrkinyt myös tuomaan esille sen, miten kyse on omasta lähteen tulkinnastani.

¹ Clerc 2015, 207 – 211.

Käsitteistä

Työn keskiössä ovat termit, kuten maakuvatyö, propaganda tai viestintä. Käsittehistoriallisesti on tärkeää huomata, että suomalaisen maakuvatyön sanasto on elänyt ja muuttunut jatkuvasti. Suomen ulkoasiainministeriö käyttää nykyään käsitettä maakuvatyö, puhuessaan suomalaisdiplomaattien työstä Suomen tunnettuuden edistämiseksi. Ministeriön verkkosivut antavat seuraavan laisen määritelmän:

*Maakuvatyö on ennen kaikkea **vaikuttamis- ja viestintätyötä**, jolla vaikutetaan kohderyhmien tietoon, mielipiteeseen ja lopulta päätöksiin.²*

Tässä työssä puhutaan juuri maakuvatyöstä, kun viitataan tällaiseen toimintaan historiallisessa ympäristössä. Lähdeaineistossa puhutaan kuitenkin toistuvasti myös *propagandasta*. Ero kahden käsitteen välillä historiallisesti ei ole sisällöllisesti niin dramaattinen kuin nykykielessä. Propagandan käsitteellä ei Suomen itsenäistymisen aikoihin ollut vielä nykyisin siihen yhdistettävää pakottavaa ja kielteistä leimaa. Se käsitettiin yleensä synonyymisena tiedottamiselle ja ”tunnetuksi tekemiselle”. 1930-luvulla käsitteeseen alettiin liittää manipulatiivisuus ja erityisesti se, että kyse oli herkästä taitolajista. Samalla se alettiin nähdä aseena, joka suomalaisten olisi otettava käyttöönsä Suomen edun puolustamiseksi. Propagandalla voitiin vaikuttaa muiden valtioiden näkemyksiin Suomesta, ja myös lujittaa maanpuolustustahtoa.³ Suomen sotien aikana propaganda sai merkityksen tarkoitushakuisena kommunikaationa, jossa pyrittiin manipulaatioon samalla kuitenkin totuudessa pysyttelemällä⁴. Käsitteenä propaganda on alkanut vaihtua tiedottamiseen yleisesti 50-luvulla. Tiedotusalan ammattilaiset halusivat pikaisesti sanasta eroon ammattikielessä, sillä se yhdistettiin kansalaisten mielessä liian usein sensuuriin ja hävittyyn sotaan. Sana säilyi kuitenkin suomalaisessa diplomaattidiskurssissa viattomassa merkityksessään vielä pitkään. Yleisöä ajatellen tärkeätä oli luoda uusi merkitys termille tiedotus, joka kuvastaisi tietojen objektiivista välittämistä osapuolelta toiselle.⁵ Arkistosignumina käytetty ”Suomen tunnetuksi tekeminen” on sodan jälkeisistä hallituskertomuksista poliittisten piirien käyttöön jäänyt laaja ja arvoneutraali termi. Erona tiedottamisen käsitteelle, kyse on kuitenkin nimenomaan maakuvatyötoiminnasta⁶. Pääsääntöisesti käytän työssä maakuvatyön käsitettä viitattaessä suomalaisdiplomaattien toimintaan.

Lähdeaineistosta

Itse lähdeaineistona toimi lähetystön signumin ”Suomen Tunnetuksi Tekeminen” alle kootut kirjeistöt Oulun maakunta-arkistossa. Aineistot on siirretty OMA: on Joensuusta 2000-luvun alussa. Tästä syystä

² Suomen Ulkoasiainministeriön verkkosivut, elektr. dokumentti:
<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=49631> viitattu 21.9.2016.

³ Melgin 2015, 156 - 160.

⁴ Melgin 2014, 20 - 21.

⁵ Melgin 2015, 175 - 177.

⁶ Melgin 2014, 196 - 197.

niiden nimekkeissä on eroavaisuuksia Arkistolaitoksen tietokantojen antamiin nimekkeisiin nähden. Aineisto myös tuntuu vajavaisella, osassa niistä on vuosien katkoja – ikään kuin materiaaleja olisi hävinnyt. Osassa kirjeenvaihtoa näyttäisi olevan esimerkiksi filmilainaan liittyen kokonainen kuukausien mittainen kirjeenvaihto. Toisinaan samankaltaiseen asiaan liittyy vain yksi kirje, mikä herättää kysymyksen siitä, onko kaikkea aineistoa kadonnut, tai jäänyt kokonaan arkistoimatta. Toisinaan yksittäisistäkin kirjeistä on löytynyt mustekynällä tehtyjä marginaalimerkintöjä – muistiinpanoja tai ohjeita avustajille, joista olen ottanut vapauden tehdä johtopäätöksiä.

Maakuvatyön konkreettisimpia esimerkkejä ovat valtiovierailut, joita Algeriassa tutkimusperiodin aikana ei tapahtunut. Suoranaisen maakuvatyön kohokohdat tällä ajanjaksolla olivatkin suurlähetystön avajaistiedotustilaisuuden jälkeen lähinnä Suomen itsenäisyyden kymmenvuotispäivät. Näin ollen tutkimus suuntautui siihen, mitä lähdemateriaali pääsääntöisesti koski: Materiaaleihin, joita suomalaisessa maakuvatyössä käytettiin. Näitä olivat elokuvat, valokuvat, äänilevyt, sekä kirjalliset julkaisut. Kandidaatintutkielman suppeuden vuoksi kohdistin huomioni vain kolmeen ensimmäiseen ryhmään, joista elokuva kohosi merkittävimmäksi. Työn päälähteenä toimivat siis kirjeet ulkoasiainministeriön ja suurlähetystön, sekä suurlähetystön ja erilaisten paikallisten tahojen välillä. Ensimmäisenä mainitun kirjeenvaihdon seuraaminen ei ole ollut erityisen hankalaa, mutta paikallisen osapuolen jäljittäminen puolestaan on ollut äärimmäisen vaivalloista, sillä kirjeenvaihto on lähes poikkeuksetta ranskankielistä. Lisäksi kehityksensä luokiteltavan Algerian valtion perustamisvaiheen instituutioiden ranskankieliset nimet ovat aiheuttaneet päänvaivaa nimenomaan jäljittämättömyydellään. Usein käsittelemäni kirjeenvaihtoa suurlähetystön ja yhdistyksen välillä enkä ole tiennyt, onko jälkimmäistä osapuolta vuoden kuluttua tapauksesta ollut enää olemassakaan. Olen viitteissä parhaani mukaan pyrkinyt kuitenkin esittämään perustellun näkemykseni siitä, millaisesta organisaatiosta tai henkilöstä on ollut kyse.

Historiallista taustaa

Algerian historiaa lyhyesti

Algeria sijaitsee niin kutsutulla Maghreb-alueella luoteisessa Afrikassa ja sen populaatio muodostuu pääosin arabiaa äidinkielenään puhuvista berberitaustaisista muslimeista. Islam oli arabivalloitusten jälkeen tullut alueen valtauskonnoksi. Algeriasta tuli Ranskan alusmaa käytännöllisesti katsoen vuodesta 1830 asti. Tällöin ranskan poliittisen valtakoneiston ja Algeriaa hallinneen turkkilaistaustaisen eliitin erimielisyydet Ranskan valtion veloista johtivat Ranskan joukkojen liikkeelle panoon ja ranskalaismiehitys alkoi, jatkuen eri muodoissaan aina ensimmäiseen maailmansotaan asti.⁷

⁷ Melasuo 1999, 97 – 103.

Ranskalaisen kolonialismin 130-vuotista kautta luonnehti aluksi pitkään voimakas vastarinta ja sen väkivaltainen kukistaminen. Ranska armeijan soveltamat taktiikat perustuivat vastarinnan tuen murentamiseen ja tämä merkitsi paikallisten kapinallisiksi epäiltyjen taloudellisen toimeentulon edellytysten tuhoamista. Toimenpiteet johtivat tilanteeseen, jossa maastapako Lähi-Itään tai naapurimaihin oli monille ainoa vaihtoehto äärimmäisen köyhyyden tai jopa kuoleman uhalla.⁸

1900-luvun alkua Algeriassa leimasivat useat eri rintamat, joilla algerialaiset pyrkivät vapauttamaan maataan siirtomaavallasta. Nuoralgerialainen ryhmä oli näistä yleensä näkyvin. Se koostui pääosin etnisistä berbereistä, jotka olivat kouluttautuneet länsimaalaisittain, mutta jotka halusivat luoda Algerialaisille yhtäläiset oikeudet etniseurooppalaisen väestön kanssa. Heistä suurin osa kuitenkin halusi samanaikaisesti kuitenkin säilyttää muslimistatuksensa. Isoa roolia Algeriassa näytteli myös salafi-reformismi, jonka tavoitteena oli perustaa Algeriaan koraanin opetuksiin perustuva yhteiskunta ja se ammensi merkittävää suosiota ranskalaisvastaisuutensa, sanomallisen selkeytensä, erilaisten organisaatioiden kautta järjestetyn peruskoulutuksen, sekä hyväntekeväisyyden ansiosta.⁹

Algerian itsenäistyminen oli pitkän ja tuhoisan sisällissodan tulos vuosina 1954 - 1963. Erilaisten nuoralgerialaisten ja muslimijärjestöjen toiminnan yhteistyössä muodostettu kansallinen vapautusrintama *Front Libération Nationale* toimi sodassa vallankumouksellisen toiminnan verhona ja sen muodostamasta sotilaallisesta organisaatiosta muodostui sodan aikana myös sen puolueen hierarkia, joka itsenäistä valtiota tulisi johtamaan. Sotatila johti sosiaalitaloudellisten ja kulttuuristen päämäärien taka-alalle jäämiseen poliittisessa ohjelmassa. FLN-puolue on pitänyt maassa poliittista valtaa tähän päivään asti vaikka sen antikoloniaalisessa syntyprosessissa muodostunut poliittinen kokonaisuus muistutti vain etäisesti monien sitä perustamassa olleiden tahojen ideologioita¹⁰. FLN:n perustamisaikainen päätavoite oli itsenäisen, sosialistisen, pan-arabisia arvoja kunnioittavan ja Islamia valtion virallisena uskontona pitävän valtion perustaminen. Puoluejohdon vakiintumisen jälkeen perustuslain uudistus vuonna 1976 teki FLN:sta ainoan puolueen.¹¹ Valtio siis samaistui puolueeseen, kuten monissa sosialistisissa diktatuureissa. Aiemmin sosiaalisesti hyvin vaikutusvaltaiset salafi-ryhmittymät absorboituivat sota-ajan kriisitilanteessa

⁸ Lyons 2013, 18 – 48. Amelia Lyonsin teoksen pääpaino on algerialaisten assimilaatiossa ranskalaiseen yhteiskuntamuotoon, mutta sen johdannossa käsitellään yksityiskohtaisesti siirtomaavallan historiaa.

⁹ Willis 1997, 1 – 33. Salafismi Algeriassa kiihtyi Lähi-Idän kulttuurivaihdon sekä antikoloniaalisten asenteiden ansiosta. Sen oppien mukaan sunni-islam alkuperäisessä puhtaassa muodossaan voisi ohjata Algerialaisen yhteiskunnan oikeille raiteilleen kohti sivistystä ja itsenäisyyttä. Turkkilaisvaikutuksesta maassa vaikuttanut sufistinen islam ja marabut-perinne nähtiin 1800-luvun lopulla erityisesti maaseudulla ranskalaisten kanssa yhteistyötä tekevinä korruptoituneina sekä taantumuksellisina oppeina. Reformistista islamia Algeriassa edusti terävimmän yhdistys, nimeltä AOMA (*Association d'Oulama Musulman Algerien*). Liike ei ilmeisesti ollut hyvin erilainen kuin Egyptistä ja muusta arabimaailmasta useimmille tuttu muslimiveljeskunta. ”Marabut”-termi viittaa Maghreb-alueella koraanin hyvin tuntevaan oppineeseen, jonka puoleen voi kääntyä erityisesti uskon ja moraalin asioissa. Sufismi taas on Turkin alueella keskiaikaan syntynyt mystisismiä ja Islamin henkisiä puolia korostava oppi. AOMA-nimi kääntyy suomeksi karkeasti ottaen seuraavasti: Algerian muslimioppineiden yhdistys.

¹⁰ Melasuo 1999, 450 – 477.

¹¹ East & Joseph cop. 1993, 5.

tiukan organisoituun FLN:en, ja näin puolueen ohjelmaan ei tullut esimerkiksi vaatimusta sharia-lain tiukasta tulkinnasta valtiollisessa lainsäädännössä.¹²

Suomi ja Algeria

Algerian virallinen itsenäisyyspäivä on 5.7.1962. Suomi solmi diplomaattisuhteet itsenäistyneen Algerian kanssa nopeasti ja Algerin suurlähetystön tilat saatiin Suomalaisdiplomaattien käyttöön 28.2.1963. Edustuston vahvuudeksi tuli 5 – 8 lähetettyä henkilöä, sekä 5 – 6 paikallista.¹³ Algerian merkitys Suomelle on suurlähetystöhistoriikin valossa ollut enimmäkseen taloudellinen. Maa on Suomen kolmanneksi suurin vientimarkkina Afrikassa.¹⁴

Kieli nousee tämän työn tarkastelussa tärkeään asemaan, sillä Suomen Algerin lähetystön materiaali oli lähes täysin ranskankielistä. Algerian virallinen kieli on tänä päivänä moderni standardoitu arabia. Koloniaalisen taustan vuoksi 11,2 miljoonan algerialaista kuitenkin myös puhui ranskaa vuonna 2008¹⁵. (Populaatio on noin 40 miljoonaa) Ajatellen 1960-, sekä 1970 lukuja, määrä tuolloin on ollut varmasti pienempi, mutta ottaen huomioon eurooppalaisittain koulutetun, nuoralgerialaisen, uuden poliittisen eliitin; valtaapitävät ja kansainvälisen talouden asialla olevat lienevät lähes poikkeuksetta kuuluneet tähän ryhmään.

Suomalaisasenteita algerialaisia kohtaan avartaa TUOMO MELASUON teksti Merentakainen Ranska – siirtomaaimperiumista frankofoniaan. Essee esittelee eri aikakausien suomalaisten näkemyksiä Pohjois-Afrikan maahan. Poliittisesti Suomen ensikosketukset Algeriaan tapahtuivat YK:n sanktioimissa rauhanturvaoperaatioissa. Vaikka suomalaisten kanta Pohjois-Afrikan poliittiseen tilanteeseen oli neutraali, kehittivät suomalaistarkkailijoiden ja sotilaiden huomiot suomalaisen ulkopoliitiikan näkemystä Afrikan arabiankielisistä maista. Nuoralgerialaiset tasavaltalaiset hakivat tunnustusta valtio-projektilleen aktiivisesti maailmalta. Pohjoismaihin ja Suomeenkin lähetettiin delegaatioita vakuuttamaan ulkoministeriötä ja SAK:ta FLN:n kannoista. Aktiivisimmillaan 50-luvulla tuotettiin peräti yleisradiolle ohjelma, joka esitteli FLN:a ja Algerian tilannetta, mutta sitä ei koskaan lähetetty Ranskan suurlähetystön vaatimusten vuoksi. Algeria koettiin myös portaalina niin kutsuttuun ”kolmanteen maailmaan” sekä

¹² Willis 1997, 35 – 36.

¹³ Suomen Algerin suurlähetystöt verkkosivut: Historia. Elektr. dokumentti: <http://www.finlandalgeria.org/public/default.aspx?nodeid=44359&contentlan=1&culture=fi-FI> Viitattu 5.10.2016.

¹⁴ Suomen Algerin suurlähetystön verkkosivut: Taloussuhteet. Elektr. dokumentti: <http://www.finlandalgeria.org/public/default.aspx?nodeid=44360&contentlan=1&culture=fi-FI> Viitattu 5.10.2016.

¹⁵ Organisation internationale de la Francophonie 2010: *L'x dénombrement des francophones*, s. 9. Elektr. dokumentti: <http://www.francophonie.org/IMG/pdf/1e.pdf>. Viitattu 23.9.

pohjoiseen Afrikkaan sen vakaan geopoliittisen aseman ansiosta. Esimerkiksi Egyptistä ei voinut sanoa samaa.¹⁶

Suomen maakuvaviestinnän historiasta

1950-luvulla Suomen tiedotustoiminta oli tulossa murrosvaiheeseen. Virallinen ulkomaille suuntautuva tiedotus oli sodanaikaisten propagandajärjestöjen lakkauttamisen jälkeen siirtynyt ulkoasiainministeriön lehdistö- ja kulttuuriosastolle¹⁷. Kauppa- ja teollisuusministeriö piti huolta Suomi-kuvasta omalla alallaan. Turismiin liittyvästä tiedotuksesta vastasi Suomen matkailutoimisto. Taiteen saralla puolestaan vastuu oli monesti opetusministeriöllä. Näiden lisäksi toimi sadoittain erilaisia instituutteja ja yhdistyksiä, jotka omaloitteisesti olivat ottaneet asiakseen Suomen mainostamisen ulkomailla. Tiedottamisen kenttä oli hyvin hajanainen ja niin ulkoasiainministeriö, kuin kentän toimijatkin kokivat voimakasta tarvetta toimintaa koordinoivalle valtiolliselle elimelle.¹⁸ Jo vuonna 1949 Tiedotusmiehet ry oli tehnyt eduskunnalle aloitteen erillisen niin kutsutun Suomi-instituutin perustamisesta tätä tarvetta palvelemaan¹⁹. Ruotsin mallin mukainen Suomi-instituutti ei kuitenkaan koskaan toteutunut vientiin suuntautuvan yrityselämän sekä median vastustuksen vuoksi, sillä sen toimintaperiaatteen katsottiin sisältävän liian paljon ylhäältä-alas ohjausta ja tiukkaa koordinaatiota. Lehdistön kokemus osittain julkisin varoin tuettavasta uutisoinnin koordinoimisesta taas oli se, ettei toiminta parantaisi suomalaisten medioitten uskottavuutta, pikemminkin päinvastoin.²⁰

Tiedotustoiminnan yhtenäistämisen ajatusta alkoi kehittää 28.6.1956 hallituksen asettama komitea. Komitean alun instituutio-mietintöjen kariuduttua, valittiin sen puheenjohtajaksi viisi vuotta Washingtonissa suurlähetystön sanomalehtiavustajan roolissa ollut, sekä UAM:n sanomalehtiasiaintoimiston päällikkönäkin toiminut Max Jakobson. Hänen johdollaan muotoutuivat tänäkin päivänä sovellettavat käytännöt Suomi-kuvan edistämisessä. Komitean mietintöjen tuloksena alettiin valtiotasolla ajatella, että koska Suomi on pieni kansakunta ja valtio, on sen kohdistettava vähäiset resurssinsa tarkoin. Suomalaisia saavutuksia tuli aktiivisesti markkinoida opportunistisesti ja vain siellä, missä siitä saatettaisiin taloudellisesti tai kulttuurinäkyvyyden muodossa hyötyä. Diplomaattien puolestaan tulisi ainoastaan poikkeustapauksissa pyrkiä tuomaan Suomea esiin paikallismediassa. Komitea ymmärsi

¹⁶ Melasuo 2008, s. 244 – 249. Viimeisessä lauseessa viitataan Gamal Abdel Nasserin ja Anwar Sadatin johtaman Egyptin tuolloiseen vaikutusvaltaiseen asemaan Arabi-liigassa ja Israelin vastaisessa koalitiassa.

¹⁷ Clerc 2015, 192 – 193.

¹⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 101.

¹⁹ Melgin 2014, 197. Koska valtiotalta toimi maakuvan kehittämisessä yhteistyössä yritysmaailman ja erilaisten järjestöjen kanssa, alkoi syntyä yleishyödyllisiä yhdistyksiä, joiden tarkoitus oli antaa neuvoa näissä asioissa. Tiedotusmiehet ry oli Euroopan ensimmäinen tällainen järjestö ja sen perustajat enimmäkseen olivat eri maiden kulttuuriin ja tiedotustoimintaan perehtyneitä toimittajia ja sota-aikana kouliintuneita propagandisteja.

²⁰ Clerc 2015, 198 – 199.

sen, että muuttuva mediamaailma ei ollut kiinnostunut niinkään pienen valtion hyvistä kuulumisista. Sen sijaan journalistit kirjoittivat nopeasti skandaaleista, kuten suomettumiseen liittyvistä ilmiöistä.

Toinen keskeinen komitean saavutus oli määritelmä sille, millainen maakuva Suomella tulisi olla. Paavo Nurmessä, talvisodan hengessä ja velkojen takaisinmaksussa ei ole mitään vikaa julkikuvan kannalta, mutta ne eivät välittäneet keskeisintä sanomaa Suomen viimeisimmistä kehityslinjoista. Suomen piti edistää kuvaa itsestään sellaisena kuin se visioi olevansa - modernina, teollistuvana, tasa-arvoisena ja korkeakulttuurisena itsenäisenä valtiona.²¹ Komitean mietintö päättyi ehdottamaan toimenpiteinään lehdistöavustajien lisäämistä, jotta tieto Suomi-kuvasta ympäri maailman pysyisi ajan tasaisena. Samalla tuli huolehtia siitä, että saatavilla olisi riittävästi ajankohtaisia ja todenmukaisia materiaaleja Suomesta kiinnostuneille, kun niitä tarvittiin. Lopulta todettiin, että Suomen olisi avattava lähetystöjä myös Aasiaan ja Afrikkaan, joissa jatkuvasti syntyi uusia itsenäisiä valtioita. Komitean raportti sai lämpimän vastaanoton niin valtiovallan kuin yksityisenkin sektorin piirissä.²² Algerian suurlähetystö aloitti toimintansa todennäköisesti raportin ansiosta.

Pekka Lähteenkorva ja Jussi Pekkarinen arvioivat juuri noottikriisin rohkaisseen valtioneuvoston komitean raportin rohkaisemiin toimiin. Määrärahat maakuva-toimintaan tuplaantuivat 52,5 miljoonasta markasta 980 000 uuteen markkaan vuosien 1961 ja 1964 välillä. Vuoden 1964 summa vastaa 98 miljoonaa vanhaa markkaa. Budjetin pääosa kului UAM:n pressiaavustustoimintaan ja elokuvatuotantoon.²³ Pressiaavustustoiminta merkitsi sitä, että UAM:n palkkalistoilla olevat asiantuntijat osallistuivat maakuva-materiaalien, kuten maailmalla julkaistavien lehtiartikkelien, radiolähetysten tai propagandaelokuvien sisältöön ja tyyliin.

Mitä tuli Suomi-kuvan esittämiseen tarkoitettuun materiaaliin, ajateltiin että julkaisujen tuli esittää todellista kuvaa siitä, millaista Suomea virallisen valtiovallan visioissa oltiin rakentamassa. Kuvien piti esittää maan jälleenrakennusta, uusimpia teknologisia kehityksiä teollisuuden ja infrastruktuurin saroilla sekä kaupungin katukuvia - ihmisineen - jotka eivät merkittävästi eroaisi Lontoon tai New Yorkin kaltaisista metropoleista.²⁴ Motivaatio tällaisiin valintoihin tuli ulkomailla toimivien diplomaattien raporteista, joiden mukaan suomalaiset nähtiin usein juuri agraarisena, kehittymättömänä kansakuntana. Suomalaisen vientiteollisuuden ja ulkopoliittisen toiminnan menestys katsottiin riippuvaiseksi siitä miten taloudellisesti ja demokraattisesti kehittyneenä maana länsimaiset yrittäjät ja päättäjät Suomen näkivät.

²¹ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 101 – 106.

²² Lähteenkorva & Pekkarinen 2008 106 – 108.

²³ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 115.

²⁴ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 51 – 54.

1. Elokuvan rooli maakuvaviestinnässä Algerin suurlähetystössä

Algerian suurlähetystölle saatavilla oleva materiaali oli tutkimuskirjallisuuden asettamien ennako-odotusten vastaisesti erityisesti elokuvan osalta varsin suppea, mutta silti filmien merkitys viestinnässä on ollut kirjeenvaihdon perusteella hyvin merkittävä ainakin diplomaattien subjektiivisessa kokemuksessa. Ulkoasiainministeriön tilaamia Suomi-filmejä käytettiin Algeriassa eri tavoin. Pääasiallinen esitystapa oli lyhytelokuvainat paikallisille televisioyhtiöille. Joitain tapauksia on dokumentoitu myös siitä, miten yleisradio tai jokin muu taho Suomessa, on suurlähetysten avustuksella lainannut elokuvan Algerialaisen tv-yhtiön käyttöön, jossain erityisessä tarkoituksessa. Elokuvia lainattiin myös erilaisille yksityisille tahoille – kuten yhdistyksille – kunhan vain luotettiin siihen että ne palautuvat ehjinä. Tämä ei ollut aina itsestään selvää. Elokuvat olivat kallis investointi rajallisten resurssien maailmassa. Lainattavat filmit olivat ulkoasiainministeriön tilaamia maakuvan edistämistä varten kuvattuja elokuvia. Koko illan elokuvilla tai muilla kuin UAM:n tilaamilla elokuvilla ei ole lähdeaineiston perusteella roolia suurlähetystön toiminnassa. Tämä perustuu Jakobsonin komiteamietintöjen johtopäätökseen, jonka mukaan lyhytelokuva on kustannustehokkain tiedottamisen muoto²⁵. Tämä kielii myös Suomen ulkoasiainhallinnon pressiosaston tarkasta maakuvakontrollista.

Elokuvalla oli Jakobsonin komiteamietintöjen jälkeen aina enemmän korostuva rooli tiedotusaineistona. Koko pressibudjetista ne söivät UAM:ssä vuonna 1962 jopa 33 %²⁶. Elokuvia toimitettiin 60- ja 70-lukujen mittaan jatkuvasti myös Algerin suurlähetystölle, missä niitä lainattiin propagandatarkoituksissa eri tahoille. Algerin toiminta oli kuitenkin vaatimatonta verrattuna useimpiin lähetystöihin ympäri maailmaa. Hyvänä vertailukohtana voidaan pitää Lontoon suurlähetystön vuotta 1959, jolloin vastaanotettiin 560 elokuvan laina-anomusta.²⁷ Algerin lähetystöllä lainapyynnöt ja elokuvien esitykset maassa rajoittuvat nähtävästi joihinkin kymmeneen kertoihin tutkimusperiodin aikana. Tämä selittynee osittain saatavilla olevan elokuva-aineiston suppeudella, mutta ennen kaikkea kysynnän verrattaisella vähyydellä. On tosin otettava huomioon, että tämän tutkimuksen johtopäätökset perustuvat annettuihin kirjeistöihin, jotka eivät laajuudessaan varmuudella edusta todellisuutta toiminnan laajuudesta. Algerian alhainen koulutustaso, oppilaitosten tekninen kehittymättömyys, vähäinen tv-vastaanottimien ja filmiprojektorien määrä selittävät myös lainaamistoiminnan vähyyttä.

²⁵ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 184 – 186.

²⁶ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 184.

²⁷ Lähteenkorva 2009, 179 – 212.

1.1. Lähetyksen hallussa olleet elokuvat tutkimusperiodin eri vaiheissa

Suurlähetyksen toiminnan alussa elokuvia on lähetyksellä ollut hallussaan vain muutama. Ne on esitetty taulukossa 1²⁸.

Taulukko 1. Elokuvat esitetty lähdekirjeistössä suomeksi, sekä ranskaksi, mutta tässä taulukossa ne on esitetty Suomen kansallisfilmografian verkkojulkaisuisissa annettuna kielellä. Elokuvista tuotettiin eri kohdemaihin eri ääniraidalla varustettuja versioita. Useimmiten Algerin suurlähetyksen aineistot olivat ranskankielisiä. Kohdat tämän työn taulukoissa, joissa tietoa ei ole ollut saatavilla tai ei ole löydetty, olen jättänyt tyhjiksi.

Nimi	Vuosi	Valm.	Kieli	Kuvaus
Finland, Land of the Forests	1951	Erik Blomberg oy	Ranska	Lyhytelokuva, joka esittelee suomalaista metsää metsäteollisuutta.
Jääkenttien halki Suomeen	1962	Suomi-Filmi Oy	Ranska	Lyhytelokuva suomalaisesta talvimerenkulusta ja sen historiasta.
Finland Designs for Living	1960	Allotria Filmi Oy	Ranska	Aikansa suomalaisia kärkinimiä muotoilussa esittelevä lyhytelokuva.
l'architecture finlandaise				
Tapiola	1955	Felix-Filmi oy		Lyhytelokuva suomalaisesta puurakentamisesta.

Ongelmana vaikuttaa kirjeenvaihdon perusteella olleen soveliaiden elokuvien heikko saatavuus Algeriin. Kirjeessään ulkoministeriölle Algerin ensimmäinen suurlähettiläs Jussi Mäkinen valitteli vastaanotetun materiaalin heikkoa soveltuvuutta lähetyksen tarpeisiin. Mäkisen näkemyksen mukaan elokuvista ainoastaan *Finlande, pays de forets* (Finland, Land of the Forests) oli sovelias näytettäväksi paikallisissa edustusyhteyksissä. *Une victoire sur les forces de l'hiver* – elokuvan (Jääkenttien halki Suomeen) hän olisi kelpuuttanut täyteenfilminä, mutta *Tapiola*-elokuvaa hän piti liian heikkolaatuisena ja kahta taide-elokuvaa useimmille paikallisille kohdeyleisöille sopimattomina.²⁹ Elokuvista *Finland, Land of the Forests* on suomalaista metsää ja metsäteollisuutta kuvaava lyhytelokuva, jonka Erik Blomberg oy on valmistanut vuonna 1951³⁰. Se on yksi Blomberg oy:n UAM:n tilauksesta vuonna 1951 kuvaamasta kolmesta elokuvasta, jotka saivat Suomen lähetystöedustajilta Lontoossa lämpimän vastaanoton, vaikka kärsivät teknisistä ongelmista, kuten värivirheistä ja heikosta ääniraidasta. Kyseiset elokuvat koettiin tästä huolimatta niin sopiviksi tarkoitukseensa, että niitä tilattiin vielä vuonna 1959 lisää kopioita.³¹ Valentin Vaalan ohjaama *Jääkenttien halki Suomeen* on Sampo-jäänmurtajaa ja suomalaista kalastukseen liittyvää

²⁸ Toimittaja Riitta Björklundin kirje UAM:stä Algerin suurlähetystölle 24.4.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. Oulun Maakunta-arkisto (OMA). Kirje sisältää listauksen lähetykselle saapuvista lyhytfilmeistä.

²⁹ Suurlähettiläs Jussi Mäkisen kirje UAM:lle 6.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

³⁰ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: <http://www.elonet.fi/fi/elokuva/903205> Viitattu 28.9.

³¹ Sedergren & Kippola 2015, s.402 – 403.

perinnettä esittelevä elokuva. Elokuva sai osakseen kansainvälistä tunnustustakin ja palkittiin ansioistaan Milanossa vuonna 1963. Se oli ulkoministeriön yhdessä laivanvalmistaja Wärtsilä oy:n kanssa tekemä tilaus, jolla korostettiin Suomen teollista kehitystä ja samalla esitettiin Suomalaista talvista saaristomaisemaa.³² Filmi on ilmeisesti toiminut Algeriassa Mäkisen mielestä hyvänä demonstraationa suomalaisesta teknisestä osaamisesta ja toisaalta eksoottisena näytöksenä Suomalaisesta ympäristöstä. *Suomalainen Muoto* taas oli Suomen Taideteollisuusyhdistyksen tilaama elokuva, joka esitteli kotimaisen muotoilun kärkinimiä³³. Tukholman tilauselokuva festivaaleilla vuonna 1960 palkittu elokuva pyrki esittämään modernin designin romanttisen kansanperinteen jatkumona³⁴.

Ulkoministeriön käyttöön valmistetuista elokuvista suurin osa oli valmistettu länsimaista ja erityisesti angloamerikkalaista kohdeyleisöä ajatellen. Tämä johtui siitä, että Suomen ulkopolitiikassa jatkuvasti pyrittiin todistelemaan nimenomaan länsimaille sitä, että Suomi kuului ideologisesti länteen.³⁵ Näin ollen Mäkisen reaktio on ymmärrettävä. Hän kaipasi vasta itsenäistyneen Algerian kaltaiseen, modernia länsimaata vain kaukaisesti muistuttavaan, ympäristöön suomalaista arkea ruohonjuuritasolla kuvaavia yleisteoksia ja teollisuutta sekä kulttuuria selkeällä tavalla esitteleviä elokuvia. Hän pyysikin UAM:lta lainaan tai pysyvään käyttöön ”paria korkealuokkaista filmiä” viitaten tarpeeseen pian koittavaa suurlähetystön ensimmäistä isoa tiedotustilaisuutta ajatellen. Mäkinen on myöhemmin samassa kuussa saanut vastauksen UAM:n toimittajalta Yrjö Kaarneelta, joka lähetti lähetystön käyttöön *Kitka*-elokuvan, *Lappi*-elokuvan, sekä toisen jäänmurtajaelokuvan³⁶. Näistä lyhytelokuvista ensimmäinen oli aivan vastavalmistunut impressionistinen taide-elokuva, jossa puhujan rooli oli annettu virtaavalle vedelle. Se kuvattiin kitkajoen maisemissa.³⁷ Toinen elokuva on todennäköisesti vuonna 1962 valmistunut Fennada Filmi Juniorin valmistama matkailua esittelevä, lyhyt mainoselokuva *Lappi - Lupausten Maa*³⁸. Tästä ei kuitenkaan ole varmuutta, sillä viittaus elokuvan nimeen on epämääräinen. Kolmas filmi on ilmeisesti samaa laivanvalmistaja Wärtsilän tilaama elokuvien sarjaa jäänmurtajista, joihin myös *Jääkenttien Halki Suomeen* kuului. Tämän kirjeen marginaaliin on ilmeisesti Mäkinen kirjoittanut mustekynällä seuraavat muistiinpanot lähetystöavustaja Arvo Rytköselle osoitettuna: 1) palautetaan Tapiola-Filmi 2) oletetaan, että vastaanotetut elokuvat jätetään säilöön Algerin suurlähetystöön 3) Kirjoitetaan UAM:lle elokuvien tähän mennessä erittäin suopeasta vastaanotosta Algerian televisiossa. Mäkinen on delegoinut elokuvaan liittyvän kirjeenvaihdon nyt avustajalle. Kirjoitukset jättävät vaikutelman, että suurlähettiläs on ajatellut elokuvan olevan hyvä keino edistää Suomi-kuvaa Algeriassa. Ottaen huomioon elokuvan merkittävän

³² Sedergren & Kippola 2015, s. 363, 385, 478.

³³ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: <http://www.elonet.fi/fi/elokuva/130812> Viitattu 28.9.

³⁴ Sedergren & Kippola 2015, s. 389 – 390.

³⁵ Mulari & Piispa 2009, s. 181.

³⁶ UAM:n Toimittaja Yrjö Kaarneen kirje Algerin suurlähetystölle 18.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

³⁷ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: <https://www.elonet.fi/fi/elokuva/130833> Viitattu 30.9.

³⁸ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: <https://www.elonet.fi/fi/elokuva/637805> Viitattu 30.9.

roolin suomalaisessa maakuvaatyössä yleensä, tämä ei ole yllättävää. Mäkinen näyttää yksinkertaisesti luottaneen uuteen maakuva politiikkaan ja toisaalta kokeneen, että elokuville on Algeriassa kysyntää.

Täydennysfilmit vastasivat ilmeisesti varsin hyvin Mäkisen esittämiin tarpeisiin ja laajensivat Algerin lähetystön valikoimaa. Tästä huolimatta jo vuonna 1965 suurlähetystöstä ilmaistiin tarve uudistaa kokoelmaa. Sopiviksi katsotut elokuvat oli esitetty Algerian valtiollisen tv-yhtiön (*Radio-Télévision Algérienne*³⁹) taajuuksilla jopa kolme kertaa ja koska paikalliset olot katsottiin sellaisiksi, ettei muita esityskanavia ole, toivottiin ranskankielisiä elokuvia voitavan kierrättää säännöllisesti ranskankielisissä ympäristöissä toimivien lähetystöjen välillä tai muutoin saatavan RTA:lle lainaan aika-ajoin.⁴⁰ Muutos asenteessa näin lyhyessä ajassa kertoo nähdäkseni toiminnan arkistumisesta ja siitä, miten elokuvan käyttöä ei koettu enää niin merkittäväksi maakuva-työn keinoksi. Elokuvavalikoima laajeni pian *Suomalaista Muotoilua*, *Tulevaisuuden kansaa* ja *Konsertti: Bachin Ateneumissa* -elokuvien myötä. Elokuvista toinen kuvaa elämää suomalaisessa lähiössä erityisesti nuorten näkökulmasta, ja kaksi muuta esittelevät suomalaista korkeakulttuuria⁴¹. Näistä lisäyksistä huolimatta jo samana vuonna suurlähetystösihteeri Mauno Castrén valitteli uusien elokuvien tarpeesta. Hän kertoo, että RTA oli tässä vaiheessa lähestulkoon ainoa suomalaisia elokuvia Algeriassa lainaava toimija. Hän toivoo kirjeessään lähetystön käyttöön *Lokki* ja *Suomi tänään* – elokuvia.⁴² Kyseiset elokuvat kuvaavat Suomea yleisellä tasolla. Lokki – elokuva on kuvaus vuodelta 1961 eteläisen suomen saaristoista ja kaupungeista Suomessa vierailevan linnun perspektiivistä⁴³. *Finland Today* taas oli upouusi filmi. Se oli UAM:n näkemyksen mukaan suuri menestys maakuva- viestinnän alalla. Se esitteli lähes täysin niitä Suomen ominaisuuksia, joita maakuva-työssä 60-luvun Jakobsonin komiteatyössä oli korostettu. Suomen kehittyvänä ja menestyksekkäänä maana ponnekkaasti esittävää filmiä tuotettiin 13 eri version ja 137 kopion verran.⁴⁴ Juuri tämän elokuvan lähetystö saikin käyttöönsä vuonna 1967. Suomen itsenäisyyden 50-vuotis juhluvuonna lähetystöavustaja Eero Saarikoski pyysi Algerian ulkoasiainhallintoa huomioimaan merkkipäivän ja järjestämään RTA:n kanavalla esitettäväksi ”Suomi tänään”-elokuvan pidennetyin version, joka oli UAM:n toimesta Algeriaan toimitettu lainaan.

Vuonna 1970 Algeriin saapui UAM:ltä kirjeessä Eino Ruutsalon *Kirkko Pohjoisessa* – elokuva⁴⁵. Kyse on Suomalaisen kirkkotaiteen ja arkkitehtuurin vaatimatonta erityislaatuista taide-filmiä⁴⁶. Kaksi vuotta myöhemmin ulkoasiainministeriön lehdistö- ja kulttuuriasiaintoimiston kiertokirjeessä

³⁹ Jatkossa RTA.

⁴⁰ Asiainhoitaja Arvo Rytkösen Kirje 163/63 UAM:lle 24.2.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁴¹ Sedergren & Kippola 2015, s. 199, 406.

⁴² Suurlähettiläs Mauno Castrénin kirje 826/215 UAM:lle 21.11.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁴³ Mulari & Piispa 2009, s. 185 – 186.

⁴⁴ Sedergren & Kippola 2015, s. 418 – 419.

⁴⁵ Tiedotussihteeri Tatu Tuohikorven kirje Algerin suurlähetystölle 11.11.1970. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁴⁶ Sedergren & Kippola 2015, s. 418.

esitellään uusia lähetystöjen käyttöön tulevia elokuvia. Nämä ovat: *Empire in Helsinki*, *Hvitträsk*, *a house in the forest*, *Alvar aalto* –elokuva, sekä Aito Mäkisen *Elements of a nation*.⁴⁷ Elokuvat olivat Suomi-kuvatyön länsimaiselle pääyleisölle suunniteltuja. Viimeksi mainituista filmeistä kolme ensimmäistä ovat taiteilija Eino Ruutsalon suomalaista muotoilua ja arkkitehtuuria esitteleviä kollaasifilmejä.⁴⁸ Viimeisestä elokuvasta en löytänyt tietoja. Taiteen ja kulttuurin keinoin pystyttiin neutraalisti myymään Suomalaista osaamista länsimaisille katsojille, mutta tuolloisen lähetystöavustajan, Pekka Säilän näkemyksen mukaan Algeriassa olisi ennemmin tarvittu elokuvaa, joka olisi kuvannut suomalaista teollisuutta. Lisäksi hän mainitsee kirjeessään: ”Mikäli tähän aiheeseen olisi yhdistettävissä matkailupropagandaa jossain muodossa, olisi tulos täydellinen”.⁴⁹ Säilä siis arveli että viittaukset kulttuuriin menevät Algeriassa hukkaan. Sen sijaan hän yhtyi suurlähettiläs Jussi Mäkisen jo aiemmin ilmaisemaan huoleen elokuvien heikosta soveltuvuudesta paikallisille yleisöille. Hänen mielestään taloudellisen kehityksen nimissä paikalliset olisivat olleet paljon kiinnostuneempia suomalaisesta teollisuudesta ja sen yrityksistä. Tämä epäilemättä olisi ollut myös suomalaisen puutavara- ja paperiteollisuuden etu vientiä ajatellen.

Elokuvavalikoimasta on vuonna 1974 tehty raportti UAM:lle, jossa esitetään senhetkinen tilanne⁵⁰. Se esitetään taulukossa 2. Taulukosta nähdään, ettei Algeriin jostain syystä ole saatu aiempien toiveiden mukaista elokuvaa käyttöön.

⁴⁷ UAM:n lehdistö- ja kulttuuriasiaintoimiston tiedotuskirje no. 71 29.8.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁴⁸ Sedergren & Kippola 2015, s. 392. Sedergren kirjoittaa Ruutsalosta abstraktin taiteen tekijänä itsekin. Muun muassa Aaltoa ja Eliel Saarista ulkomaille elokuvan keinoin esitelletä Ruutsalon teoksia taas kuvaillaan vientimenestyksiksi.

⁴⁹ Avustaja Pekka Säilän vastaus UAM:n kiertokirjeeseen 15.9.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁵⁰ Lähetystösihteeri Kari Jantusen kirje UAM:lle 15.11.1974. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

Taulukssa 2 on lista lähetystön hallussa olleista filmikeloista vuonna 1974. Elokuviin tiedot on otettu Suomen kansallisfilmografian elonet-tietokannasta sekä Jari Sedergrenin toimittamasta Dokumentin Utopiat-teoksesta.

Nimi	Vuosi	Valm.	Kieli	Kuvaus
Kirkko Pohjoisessa	1970	Eino Ruutsalo	Ranska	Lyhytfilm suomalaisista puukirjoista ja niiden sisältämästä taiteesta
Suomalaista Arkkitehtuuria			Ranska	
Suomalaista Muotoilua Puolassa	1964	Kazimierz Kavabasz (film polski)	Englanti	Lyhytfilm taideteollisuusyhdistyksen Finlandia-näyttelystä Puolassa.
Kitka Symphonie	1963	Risto Jarva Filminor oy	-	Virtaavan veden liikettä kuvaava taide-elokuva, jossa esitellään luontoa.
Asuminen ja Luonto	1965	Risto Jarva Filminor oy	Ranska	Risto Jarvan kriittisen näkökulman omaksuva elokuva lähiöasumisesta
Sauna	1967	Aito Mäkinen Filmiryhmä oy	Ranska	Valmistelevan esitteen kanssa näytettäväksi tarkoitettu kuvaus saunakulttuurista.
Suomi Tänään	1967	Matti Kassila Fennada-Filmi Oy	Ranska	Lyhyt yleiskuvaus suomen historiasta, teollisuudesta, kulttuurista, ja luonnosta.
Konsertti - Bachia Ateneumissa	1963	Aito Mäkinen Filmiryhmä oy	Ranska	Ateneumia ja sen teoksia, sekä rakennuksessa pidettyä konserttia esittelevä filmi.
Tulevaisuuden kansaa	1964	Kaarlo Nuorvala Felix Filmi oy	Ranska	Suomalaista nuorisoa kaupunkimiljöössä esittelevä lyhytelokuva.
Art Fonctionnel Finnois				

Myöhemmin tutkimusperiodilla kirjeenvaihto paljastaa valikoimaan lisäytyneen muuan ”poro-elokuva”, joka esittelee suurlähettiläs Orkomiehen kuvauksen perusteella lappilaista porotaloutta.⁵¹ *Konsertti, Suomalaista Arkkitehtuuria* ja muut listan vuoteen 1963 nähden uudet elokuvat ovat vuosien saatossa saapuneet lähetystölle UAM:n lähetysten mukana.

Orkomies esitti vuoden 1977 lopulla jo toiveen saada lähetystön käyttöön elokuvat *Maestro ja Maisema* sekä *Suomalaisia kasvoja*⁵². Nämä kuitenkin jäivät saapumatta, sillä ilmeisesti rajallisten tuotantomäärien vuoksi elokuvia ei riittänyt Algerian suurlähetystön käyttöön lähetettäväksi. Niiden sijaan toukokuussa 1978 Algerin suurlähetystöön vihdoinkin saatiin kuitenkin kaivattu suomalaista teollisuutta esittelevä elokuva

⁵¹ Suurlähettiläs Osmo Orkomiehen kirje UAM:lle 15.2.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁵² Suurlähettiläs Osmo Orkomiehen kirje UAM:lle 20.12.1977. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

- *Forest Industry in Finland*.⁵³ Filmi esittelee kotimaisen puunjalostusteollisuuden tulevaisuudennäkymiä ja mahdollisuuksia. Huomattavaa elokuvassa on sen ulkomaisen kysynnän kasvamista ja monipuolistumista korostava näkökulma.⁵⁴

1.2. Suomalaisen elokuvan esittäminen Algeriassa

Kirjeistö sisältää useita tapauksia, joissa suurlähetystä lähestytään paikalliselta taholta elokuvaalainojen toivossa. Eniten menestystä voi katsoa suomalaisen elokuvan niittäneen paikallisen televisioyhtiö *Radio-Télévision Algérienne* lähetyksissä. RTA suostui lähettämään kaikkia elokuvia, joita suurlähetystöltä on saatu lainaan.⁵⁵ Todennäköisimpänä syynä tähän pidän sitä, että vastaperustetulla tv-yhtiöllä ei resurssipulan vuoksi ole ollut paljoa näytettävää materiaalia omasta takaa. Itsenäistyminen Algeriassa johti tilanteeseen, jossa etnisesti eurooppalainen väestö muutti lähes kokonaisuudessaan pois maasta vieden mukanaan merkittävän osan maan media-alan teknisestä osaamisesta ja mahdollisesti materiaalistakin.⁵⁶ Useimmat suomalaisten lainamat elokuvat näytettiin maassa monta kertaa. Juhlavuosina on suomalaista elokuvaa myös esitetty Algerian televisiossa suoraan tv-yhtiön ja UAM:n tai yleisradion välisen kirjeenvaihdon tuloksena. Tällöin suurlähetystön rooli on jäänyt vain asioiden liikkeelle panijan tasolle.

Kirjeistö dokumentoi 11 tapausta, joissa Algerialainen organisaatio RTA:ta lukuun ottamatta on lähestynyt Suomen suurlähetystä toiveenaan lainata suomalaisia elokuvia. Algerian filmejä on lainattu myös Tunisin konsulaatille esimerkiksi vuonna 1965, mistä ne on edelleen toimitettu lainaan sikäläiselle tv-yhtiölle.⁵⁷ Elokuvia on todennäköisesti lainattu useammin, mutta kirjeenvaihtoa ei jostain syystä ole arkistoihin säilynyt. Esimerkiksi vuodelta 1969 yksinäinen kirje Algerin seudulla sijaitsevalle poikakoululle pyytää sen henkilöstöä palauttamaan lainaksi saadun elokuvan⁵⁸. Tapauksesta ei ole säilynyt muuta kirjeenvaihtoa, mikä viittaa siihen, ettei muiden kiireiden lomassa tämän tasoista arkistointia ole pidetty tähdellisenä. Siihen nähden, että 1960-luvun alkuvuosina kirjeitä on säilynyt runsaammin, vaikuttaa johdonmukaiselta, että elokuvaalainojen esiintyminen kirjeistössä vähenee ennemminkin siksi, ettei vähäpätöisinä pidettyjä lainoja ole katsottu kirjeiden säilyttämisen arvoisena. Vaikuttaa joka tapauksessa loogisemmalta ajatella, että kiinnostus Suomea ja ilmaiseksi lainattavia elokuvia kohtaan yleensä olisi maassa kymmenen vuoden sisällä ennemminkin lisääntynyt, kuin vähentynyt.

⁵³ Lähetysilmoitus UAM:ltä Algerin suurlähetystölle 30.5.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁵⁴ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: <https://www.elonet.fi/fi/elokuva/151186> Viitattu 30.9.

⁵⁵ Suurlähettiläs Jussi Mäkisen kirje UAM:lle 6.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA. Radio-Télévision Algérienne on vuonna 1962 perustettu valtionmonopolinen televisioyhtiö, joka oli hallitsevan puolueen Front de Liberation Nationalen hallinnassa. Viitataan työssä tähän organisaatioon yleisesti RTA-lyhenteellä.

⁵⁶ Smith 2006, 141 – 159.

⁵⁷ Kirje Algerin suurlähetystöstä Tunisin kaupalliselle osastolle 26.11.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁵⁸ Lähetystösihteeri Aune Miittisen kirje 4.3.1969. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

Marraskuussa 1963 on suurlähettiläs Jussi Mäkinen lähestynyt UAM:tä tiedustellen radio- ja tv- käyttöön soveltuvia materiaaleja Algeriassa esitettäväksi. Hän kertoi paikallisten radio- ja tv-yhtiöiden esittävän kaikkia eri suurlähetystöiltä saamia aineistoja ja että tämä auttaa eri maita tulemaan Algeriassa tunnetuiksi.⁵⁹ Yrjö Kaarne vastasi Mäkinen kirjeeseen, ilmoittaen lähettäneensä Algerian televisiolle elokuvan ”suomi 1962”. Hän pyysi, että suurlähetystön henkilöstö ponnistelisi tuottaakseen sille ranskankielisen selostuksen esityspäiväksi.⁶⁰ Mainitulla elokuvan nimellä ei löydy mitään kansallisfilmografian verkkosivuilta eikä tutkimuskirjallisuudesta, mutta oletan sen olevan mainoselokuva. Poikkeuksellista siinä on sen mainittu yli 43 minuutin kesto, mikä UAM:n käyttämälle elokuvalla paljon. Suurlähettiläs Mäkinen lähestyi kirjeitse tv-yhtiö RTA:a ja tarjosi pressiaavustajaa avuksi käännöksen tuottamisessa.⁶¹ Tällainen lähetystön alkuvaiheen vaivannäkö oli lähdeaineiston todistusten lomassa ainutlaatuista, yhteistyön muun muassa RTA:n kanssa jatkuessa, mutta lähinnä hallussa olevien elokuvien lainaamisen muodossa.

Elokuva esitettiin Algerian televisiossa Suomen itsenäisyyspäivänä. Samoihin aikoihin järjestettiin Suomen suurlähetystössä myös tiedotustilaisuus, jossa esitettiin aiemmin listattu Lappi-elokuva, *Kitka, Finland – Land of the Forests*, sekä jäänmurtaja-filmi, eli ilmeisesti *Jääkenttien halki Suomeen*. Lyhytelokuvien kuvailtaan saaneen suojelemaan vastaanoton.⁶² Nämä elokuvat päätyivät suoraan tv-yhtiölle lainaksi.

RTA:n halukkuus esittää mitä tahansa käsiinsä saamia elokuvia johti myös ongelmallisiin tilanteisiin. Kirje ulkoasiainministeriöstä Algeriin vuonna 1964 listasi kaikki Suomen televisiossa esitetyt kotimaiset dokumenttielokuvat. Lähetystön tulisi poimia listasta ne, joita voisi käyttää kohdemaan medioissa hyödyksi. Vastauskirjeessä valiteltiin epämääräistä listaa ja tehtiin selväksi, ettei suurlähetystön väellä ollut tietoa listan elokuvien sisällöistä, eikä niitä siksi olisi voinut suositella RTA:lle ilman riskiä siitä, ettei UAM:n maakuva-politiikasta viestinnässä poiketa.⁶³ Lisäksi olisi otettava huomioon Algerian erityislaatuisuus kohdemaana. Esimerkiksi jos RTA:n suunnalta olisi kysytty mitä elokuvaan ”Kekkonen 60” sisältyi, voitaisiin arvioida sen liittyvän Presidentin syntymäpäivään, mutta sen kelpaaminen maan tunnetuksi tekemisen tarkoitukseen jäisi tuntemattomaksi. Olisihan ollut katastrofaalista, josokuva olisi sisältänyt esimerkiksi kohtauksen, jossa presidentti saunoo. Ilmeisesti tilanne, jossa ulkomainen tv-yhtiö suorastaan pyytää mainoselokuvia kanavillaan näytettäväksi, oli UAM:n henkilöstölle uusi, ja reaktio oli

⁵⁹ Suurlähettiläs Jussi Mäkinen kirje 561/168 UAM:lle 6.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁶⁰ UAM:n Toimittaja Yrjö Kaarneen kirje 22408/55 Algerin suurlähetystölle 19.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁶¹ Suurlähettilään kirje no. 628 RTA:n toimitusjohtaja Youcef Mahi Mounirille 25.11.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁶² Arvo Rytkösen kirje 694/220 UAM:lle 9.12.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁶³ UAM:n tiedotuskiertokirje no. 25 13.4.1964, sekä lähetystöavustaja A. Rytkösen kirje UAM:lle 25.5.1964. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

sen mukainen. Todellisuudessa UAM:n tiukat kriteerit täyttäviä elokuvia, joita voitaisiin Algerian kaltaisessa ”kehitysmaa”-ympäristössä ministeriön kriteerien mukaan näyttää, oli hyvin pieni.

Yksityisyrityksille on dokumentoitu elokuvia lainatun vain kerran, mikä vaikutti aluksi yllättävältä. Seikka tulee kuitenkin ymmärrettävämmäksi, kun otetaan huomioon Algerian talouden sosialistinen suuntautuminen. Kyse oli Westburne International Drilling Limited – yhtiön pyynnöstä saada lainaksi englannin tai ranskankielinen Suomi-aiheinen filmi yhtiön työntekijöille nähtäväksi. Suurlähetystöstä nämä saivat lainaksi *Asuminen ja ympäristö* – elokuvan.⁶⁴ Risto Jarvan ohjaama elokuva on ajankuva ja tietoisuus lähiön roolista asutuksen rakennemuutoksesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Se antaa aiemmasta lähiötä ylistävästä linjasta poiketen kriittisen kuvan lähiöstä kompromissina kaupunkiasumisen ja luontoa lähellä olevan elämän välillä.⁶⁵ Valinta vaikuttaa omituiselta, mutta tärkein syy sille, miksi asumisen ja luonnon suhdetta käsittelevä dokumenttielokuva annettiin öljy-yhtiön käyttöön, lienee ollut lähinnä sen tuoreus ja korkeaksi koettu laatu. Se esitti myös rehellisesti suomalaista modernia arkea. Lyhyesti: Elokuvaa oli paras saatavilla oleva vaihtoehto. Yhtiö oli Kanadassa Calgaryssä päämajaansa pitänyt öljy-alan valtionyritys, joka sittemmin on lopettanut toimintansa⁶⁶. Syyt tuolloiseen Suomi-kiinnostukseen ovat tuntemattomat.

Fe. Deramchina esittäytyvä henkilö pyysi vuonna 1972 ”Cours Denseignement Moyen” nimiseen tapahtumaan lainaksi lähetystön Suomea esitteleviä materiaaleja. Erityisesti haluttiin Suomen taloutta ja kansaa koskevia tietoja. Kyse oli todennäköisimmin paikallisen kolmannen asteen oppilaitoksen opintokokonaisuudesta, sillä nimen voi kääntää karkeasti ”Moyenin oppilaitoksen kurssia” tarkoittavaksi. Oppilaitoksen pyynnöstä lähetystöstä lähetettiin elokuvia ja esitteitä. Kirjeeseen tehtyjen merkintöjen perusteella myös Sibeliusta sisältäviä äänilevyjä lainattiin.⁶⁷

Vuoden 1972 elokuvankäyttöä koskevassa raportoinnissa ilmoitettiin, että lähetystön filmejä oli lainattu vuonna 1969 kolme kertaa ja 1970 kaksi kertaa. Television kerrottiin olleen tärkein jakokanava ja koulut toinen kohde. Lisäksi kerrotaan, että: ”Elokuvatoiminta paikallisista olosuhteista (puutteelliset opetusolot, esityskoneiden vähyys, rajoittavat määräykset) johtuen toistaiseksi vähäistä”.⁶⁸ Vaikka suomalaista elokuvaa esitettiin Algeriassa kohtalaisesti kirjeenvaihdon mukaan, vaikuttaa ainakin lähetystöavustaja Pekka Säilän suhtautuminen tähän faktaan innottomalta. Säilä itse oli ilmaissut näkemyksensä, että

⁶⁴ Kirjeenvaihto avustaja Pekka Säilän ja Westburne International Drilling Ltd –yhtiön M. Bricki Nigassan välillä 31.3.1972 – 18.4.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁶⁵ Sedergrén & Kippola 2015, 378.

⁶⁶ Elektr. dokumentti: <http://datagovca.com/corporation.php?id=379913> viitattu 26.9.2016. Sivusto on Kanadan valtion ylläpitämä hallinnon toimeen ja yritysmaailman toimintaan liittyvä tietokanta, jonka tarkoitus on ilmeisesti pitää järjestelmän toiminta avoimena ja tuottaa tietoa kaikille sitä tarvitseville.

⁶⁷ Fe. Deramchin kirje Algerin suurlähetystölle 25.9.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA. Moyen on alue Algerin kaupungissa.

⁶⁸ Avustaja Pekka Säilän kirje UAM:lle 2.2.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

Algeriassa tarvittaisiin suomalainen elokuva, joka poikkeaisi UAM:n kulttuuria korostavasta linjasta ja esittelisi Suomea ylistävästi ja kuvaisi rohkeasti suomalaisia saavutuksia teollisuuden alalla. Jo seuraavana vuonna lähetystöavustaja Kari Jantusen näkemyksen mukaan Algeriassa kannatti panostaa nimenomaan elokuvaan. Tosin hän mainitsee tämän valokuvien käyttöön ja paikalliseen lehdistöön liittyvän päätöksen yhteydessä, valitellen, että lehdistö kirjoittaa Suomesta ja tarvitsee kuvia lähetystöltä erittäin harvoin⁶⁹. TV:ssä esitettävän elokuvan voisi näin ollen nähdä 50 000 vastaanottimen Algeriassa vaatimattomana, mutta kuitenkin parhaana tapana tuoda Suomea näkyville. Raportit maalaavat maakuvaustyöstä mainoselokuvien käytön suhteen tehottoman kuvan ja jättävät vaikutelman toiminnasta joka on huonoista vaihtoehtoista tehokkain.

Osmo Orkomiehen suurlähettiläskauden alussa vuonna 1975 tämä lupasi Algerian televisiolle elokuvan suomesta lainaan Suomen itsenäisyyspäiväksi. Hän ehdotti UAM:lle, että RTA:lle lähetetään ”Visages de Finlande” niminen elokuva⁷⁰. Kyse on *Suomalaisia kasvoja* – nimisestä impressionistisesta matkailuelokuvasta, jossa esitellään suomalaista elämää.⁷¹ Myöhempi kirjeenvaihto paljastaa, ettei filmiä saatu toimitettua. 1970-luvun loppupuolella kirjeenvaihdossa esiintyy muitakin tapauksia, joissa halutun laista filmiä ei ole saatavilla tai saatavilla olevien laatua kritisoidaan. Vuonna 1977 suurlähetystöstä esitettiin toive saada Finland ABC- elokuvasta ranskankielinen versio Algerian televisiolle käyttöön 6.12. lähetettäväksi. Elokuva löytyy vuoden 1977 pressiluettelosta. UAM:stä ilmoitettiin kuitenkin että määrärahoja elokuvasta ranskankielisen version tekemiseen ei nyt ole, ja että sen sijaan Algeriin lähetettäisiin Eino Ruutsalon elokuva *Ihminen/Rakennus/Ympäristö*.⁷² Kuten aiemmin on todettu, Eino Ruutsalon taiteellisen elokuvan tyyli koettiin Algerin lähetystössä nimenomaan huonoksi tavaksi esitellä Suomea Algeriassa. Näinpä kirjeessään UAM:lle vuoden 1978 alussa Orkomies valitti, ettei lähetystöllä ollut hallussaan yhtään elokuvaa, joita olisi voinut RTA:n kanavilla esittää Suomen 60-vuotispäivän kunniaksi. Erityisen räikeän kritiikin Orkomies antoi lähetystön valikoimassa olevalle *Poro*-elokuvalle. Aito Mäkisen ja Filmiryhmä oy:n elokuva kertoo porotalouden murroksesta lapissa ja esittää lappalaisten tapoja eläimeen liittyen niin perinteisiin kuin moderniinkin viitaten.⁷³ Elokuva jätti suurlähettilään mukaan Suomesta primitiivisen vaikutelman. Sen teurastus-kohtauksia hän kuvaili mauttomiksi. Myös *Sauna*-elokuvaa Orkomies piti Algerian oloissa kelvottomana sen vaikean aiheen vuoksi. Orkomies esitti kirjensä loppuun toiveen siitä, miten:

⁶⁹ Lähetystöavustaja Kari Jantusen kirje UAM:lle 23.3.1973. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁷⁰ Suurlähettiläs Osmo Orkomiehen sähkö 14.3.1975 UAM:lle. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁷¹ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: https://elonet.fi/fi/elokuva/151856_Viitattu_26.9.

⁷² Sähköenvaihto Algerin suurlähetystön ja UAM:n välillä 7.11.1975 – 15.11.1975. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁷³ Suomen kansallisfilmografian verkkosivut: Elektr. dokumentti: https://www.elonet.fi/fi/elokuva/130835_Viitattu_30.9.

kaukaisia ja kehitysmaita varten valmistettaisiin uusi yleisfilmi. Siinä ei saisi olla mitään primitiivistä. Suomi olisi esitettävä kauniina ja iloisena teollisuus- ja kulttuuri-maana. Filmin pitäisi siis olla propaganda-filmi tämän sanan parhaassa mielessä.

”Parhaassa” ilmeisesti tarkoitti sitä, että elokuvan tulisi esittää todellista suomalaista arkea, ei hakea yltiöpäisesti eksotiikkaa porotaloudesta, jonka merkitys Suomen taloudelle on vähäinen.⁷⁴ Lauseiden sanamuotoilu jättää mielikuvan turhautumisesta soveliaan materiaalin puuttumiseen. Esitettyyn toiveeseen liittyy myös tulkintani mukaan selkeä viesti siitä, miten Algerian kaltaisessa ympäristössä viestintä voisi olla länsimaihin verrattuna suurempaa ja mainostavampaa - propagandistisempaa. Voitaisiin käyttää yksinkertaisiakin esimerkkejä arkisistakin asioista. Hän ajattelee kulttuurirelativistisesti. Algerialaisten käsittely vaatisi omanlaisensa, selkeämmän esityksen Suomesta, koska heidän kulttuurinsa on niin erilaista länsimaihin verrattuna. Olen päättelyssäni ottanut myös huomioon sen, että mitä todennäköisimmin Orkomies on tiennyt algerialaisesta eliitistä osan saaneen koulutuksensa Ranskassa tai muissa länsimaissa.

⁷⁴ Suurlähettiläs Osmo Orkomiehen kirje UAM:lle 15.2.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

2. Valokuvien ja äänilevyjen käyttö

2.1. Suomi-aiheisten valokuvien jakelu Algeriassa

Suomen tunnetuksi tekemisen signumin alle Algerian suurlähetystön osalta on koottu huomattava kirjeistö, jonka aiheena ovat valokuvamateriaalit. Näistä kirjeistä merkittävä osa koskee jokaisen suurlähetystön perustarpeita: Valtaa pitävistä poliitikoista, erityisesti Presidentistä ja pää- ja ulkoministereistä on oltava ajankohtaiset kuvat näkyvillä lähetystöissä. Samoista henkilöistä on paikallisen uutisoinnin mahdollisuutta varten oltava myös jaettavia versioita varmuuden vuoksi. Kylmän sodan vuosikymmeninä, ennen tasavallan presidentin valtaoikeuksien vähenemistä, hallitukset hyvin harvoin palvelivat täyttä vaalikautta⁷⁵. Näin ollen myös kuvien vaihtuvuus oli tiheää, ja onkin ymmärrettävää, että arviolta noin puolet kirjeistä koskee poliitikkojen muotokuvien lähettämistä. Näihin kirjeisiin en tässä työssä kiinnitä suurempaa huomiota. Sen sijaan tutkin kirjeenvaihtoa paikallisten toimijoiden ja Suurlähetystön virkamiesten välillä. Halusin selvittää, mihin maakuvatyön tarpeisiin suomalaisia kuvia on annettu, sekä millaisia kuvat ovat olleet.

Toki maakuvavaikuttamisessa on oma roolinsa ollut suurhenkilöiden potreilla. Poliitikkojen kuvien lisäksi normaaliin pr-käytäntöön on kuulunut määrättyjen juhlavuosien juhlistaminen kuvilla mahdollisuuksien mukaan. Esimerkiksi Sibeliuksen juhlavuotta varten oli vuonna 1965 lähetetty Algeriin 10 kappaletta miehen muotokuvia lähetystön parhaaksi katsomalla tavalla käytettäväksi.⁷⁶

Toisin kuin elokuva-hankinnat, oli valokuva edullinen ja nopeasti uusiutuva vaihtoehto maakuvatyössä. Valokuvia tuli suurlähetystöillä olla aina saatavilla pressityötä tukemaan. Mikäli paikalliset toimittajat sattuisivat olemaan kiinnostuneita Suomen tapahtumista, piti näitä aina auttaa oikeiden tietojen ja ajankohtaisten kuvien muodossa. Kirjeistö kuitenkin viittaa siihen, että valokuvaa tarvittiin toimijoiden oman kokemuksen mukaan Algeriassa varsin vähän paikallisen lehdistön kirjoittaessa Suomesta hyvin harvoin ja vielä harvemmin oli palstoilla tilaa kuville⁷⁷. Lähteenkorva ja Pekkarinen esittävät, että UAM:n tiukkojen budjettien vuoksi valokuvista oli pulaa lähetystöissä pitkälle 1970-luvulle asti⁷⁸. Tämän työn lähdeaineistoon sisältyy kuitenkin useita kirjeitä, joissa pyydettiin pikaisesti lähettämään valokuvia Algeriaan erilaisiin aiheisiin liittyen ja kuvat on aina UAM:n toimesta toimitettu nopeasti. Kuvia annettiin paikallisen opetusministeriön tarpeisiin, esitteisiin, näyttelyihin ja erilaisiin paikallisten tahojen järjestämiin tapahtumiin. Jotkin tapaukset vaikuttavat olleen erinomaisia tilaisuuksia halutun laisen Suomi-kuvan

⁷⁵ Jussila *et al.* 2009, kronologisesti etenevän teoksen 50-, 60- ja 70-lukuja käsittelevä narratiivi kuvaa Suomalaisen hallitustoiminnan epävakautta kylmän sodan aikaan.

⁷⁶ Tiedotussihteeri Erkki Kivimäen kirje Algerin suurlähetystölle 3.4.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁷⁷ Lähetystöavustaja Kari Jantusen kirje UAM:lle 23.3.1973. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁷⁸ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 31 – 36.

viestimiseen. Yksikään kirjevaihto ei koske toimittajien toivomuksia saada kuvia käyttöönsä, vaikka tämä on historiallisesti tutkimuskirjallisuuden mukaan ollut kuvakokoelmien tärkein tarkoitus. Algerian lehdistön kiinnostus Suomea kohtaan on ollut tästä päätellen vähäistä.

Päivämäärällä 14.1.1965 lähetystöön saapuneessa kirjeessä Algerian koulutusministeri, Habib Djaffari, (*Le secretaire general pour le ministre de l'education nationale*) kirjoitti paikallista peruskoulutusta palvelemaan tehtävien oppikirjojen materiaalin tarpeesta. Suunnitellun kirjan tarkoituksena oli antaa Algerian koulujen oppilaille yleiskuva maailman maista, ja toivottiin että suurlähetystön kautta voitaisiin saada Suomesta esitteitä. Erityisesti toivottiin kuvia, jotka esittävät suomen luontoa, teollisuutta, kulttuuria, merkkihenkilöitä sekä maan historiallisia merkkitapauksia.⁷⁹ Sovelkaita kuvia tilattiin UAM:ltä ja ne toimitettiin reilun kuukauden sisällä. Viimeinen asiayhteyteen liittyvä kirje on osoitettu suurlähetystöltä Algerian opetusministeriölle, ja se on kirjattu 23.4.1965⁸⁰. Selitystä kahden kuukauden viiveelle toimituksessa ei kirjeistöstä löydy. Uskon, että kuvamateriaalin tueksi on koottu myös muuta aineistoa asianmukaisen kuvan tuottamiseksi Suomesta ja tähän on kulunut aikaa.

Vientiteollisuudeltaan alkeellisena pidetyn nuoren valtion rohkeampiin aluevaltauksiin liittyviä hankkeita pidettiin toisinaan epämääräisinä, mutta niihin kuitenkin suhtauduttiin viestinnässä avoimen myönteisesti. Vuonna 1965 kirjeessään ulkoasiainhallinnon toimittajalle, Yrjö Kaarneelle, sihteeri Arvo Rytkönen selosti ANEP:n (*Agence nationale des editions du parti*) turismista vastaavan henkilön, johon viitataan Herra Yousfina, aikeista julkaista maassaan Suomea käsittelevä esite ulkomaille kohdistuvan turismin edistämisen tarkoituksessa. Kuvien sisältöön kuuluisivat muuan muassa kansantanhut, suomalaiset hotellit jo suurlähetystön hallussa olevien diapositiivien sisällön lisäksi.⁸¹ Lisäksi Rytkönen teki tylyn arvion herra Yousfin suunnitelmien realismista ja arvioi, että julkaisun turismia lisäävä vaikutus olisi ”vaatimatonta luokkaa”. Kirje jättää vaikutelman siitä, että asia koetaan turhan työn tekemiseksi. Vastauksessaan Yrjö Kaarne suhtautui ymmärtävästi Rytkösen tuntemuksiin, mutta kehotti antamaan Herra Yousfille Bengt Pihlströmin yhteystiedot Suomen matkailijayhdistyksen ulkomaanosastolta. Lisäksi toimittaja Kaarne ulkoasiainministeriön toimeksiannosta lähetti 21.1.1965 kolme 110 kuvan sarjaa valokuvia ja ilmoitti, että lisäkuvia saa tarvittaessa.⁸² Rytkönen, aiemmista puheistaan huolimatta osoitti jatkossa kiinnostusta Bengt Pihlströmin ja Herra Yousfin välistä kirjeenvaihtoa kohtaan, pyytäen kirjeistä

⁷⁹ Algerian opetusministerin (*Le secretaire general pour le ministre de l'education nationale*), Habib Djaffarin, kirje Suomen Algerin suurlähetystölle. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁸⁰ Va. asiainhoitaja Arvo Rytkösen kirje UAM:lle 16.1.1965, UAM:n avustaja Erkki Kivimäen vastauskirje 19.2.1965, sekä Arvo Rytkösen kirje Habib Djaffarille. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁸¹ Arvo Rytkösen kirje UAM:n toimittaja Yrjö Kaarneelle 5.1.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA. ANEP on ilmeisesti FLN:n alainen jonkinlainen julkaisuja valvova virasto.

⁸² Yrjö Kaarneen kirje Algerin suurlähetystölle 21.1.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

Algerin lähetystölle kopioita.⁸³ Voidaan pohtia, halusiko Rytkönen tällä ilmaista vain korkeaa työmoraalia, vai todellista kiinnostusta herra Yousfin projektin onnistumisen varmistamiseksi.

Myös muuan M. Bendris lähestyi suurlähetystöä vuonna 1968 aikeillaan tuottaa Algeriassa Suomi-aiheinen kalenteri, johon tarvittaisiin kuvia kulttuuri- ja luontoaihein. Asiaa on kirjeen marginaalimerkintöjen perusteella toimitettu ahkerasti. Avustaja Saarikoskelle on merkitty ohjeiksi tarkistaa kokoelmat sopivien kuvien löytämiseksi. Muistiinpanojen mukaan kuvat on valikoitu 21.3.1968, Herra Bendris on saatu asian tiimoilta kiinni 4.4. ja on sovittu, että tämä tulisi tarkastamaan kuvat vielä samana päivänä.⁸⁴ Siitä, onko kalenteria ikinä painettu, ei ole tietoa, mutta ainakin asian eteen on nähty vaivaa ja tämä osoittaa, että suurlähetystöllä on ollut hallussaan vuonna 1968 laaja valokuvakokoelma vastaavanlaisten tilanteiden varalle. Ainakin sen laajuinen, että kalenterin kuvat on pystytty siitä valitsemaan.

Filmien suhteen Algerissa toivottiin UAM:n tilaavan lähetystöjen käyttöön teollisuuteen liittyviä elokuvia. Valokuvissa esiintyy sama trendi, mutta siinä missä elokuvien kohdalla toiveiden toteuttaminen Algerin kohdalla oli hankalaa, on valokuvien tarpeeseen vastattu aina nopeasti valokuvalähetyksin. Näin tapahtui ainakin kahdesti 1960-luvun lopulla.⁸⁵ Lähetystösihteeri Castren pyysi lähetystön käyttöön vuonna 1967 otoksia metsä- ja paperiteollisuutta koskien ja seuraavana vuonna Avustaja Saarikoski tilasi joukon kauppaa, teollisuutta, luontoa ja kulttuuria koskevia kuvia. Kuvia on lähteiden perusteella toimitettu niitä tarvitseville aina, kun niitä on pyydetty.

Diakokoelmat ja projektori ovat tulleet lähetystön käyttöön 1970-luvulla. Suurlähettiläs Osmo Orkomies selosti UAM:lle suurlähetystöllä olevan hallussaan vuonna 1977 viisi kokoelmaa ja 222 diaa. Kuvasarjat palvelivat Orkomiehen mukaan tarkoitustaan hyvin. Niiden aiheet vaihtelivat nimien perusteella Helsingin talvi ja kesämaisemista kesämatkailuun sekä kaupunkien kuviin. Orkomies kuitenkin toivoi myös ”Suomi yleensä” – tyyppistä diasarjaa.⁸⁶ Suurlähetystö on käyttänyt projektorin ja diasarjoja maakuva-työssä siten, että niitä on lainattu niistä kiinnostuneille. Tähän on nimenomaan kysytty UAM:ltä lupaakin.⁸⁷ Todistetusti diasarjoja on lainattu ainakin kerran kokoelmasta löytyvästä palautusmuistutus-aiheisesta kirjeestä päätellen⁸⁸. Uskon, että lainaaminen, tai ainakin toistuva käyttö on ollut kuitenkin yleisempää. Miksi muuten Orkomies pyytäisi lisää kuvia sen sijaan, että kirjoittaisi UAM:lle kuvien suhteellisesta tarpeettomuudesta? Mielestäni on huomionarvoista, että UAM:n maakuva-filmi-aiheiseen

⁸³ Arvo Rytkösen kirje Suomen Matkailijayhdistyksen Bengt Pihlströmille 23.2.1965. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁸⁴ Le Directeur Gerant M Bendrisin kirje Algerin suurlähetystölle 19.3.1968. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁸⁵ Lähetystösihteeri Mauno Castrenin kirje UAM:lle 30.1.1967 ja avustaja Eero Saarikosken kirje UAM:lle 21.3.1968.

⁸⁶ Suurlähettiläs Osmo Orkomiehen kirje UAM:lle 5.12.1977.

⁸⁷ Asiahoidtaja Erik Hagforsin kirje UAM:lle 30.9.1970. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁸⁸ Suurlähettiläs Olavi Saikun kirje ”de C.C.E.G.” – nimiselle organisaatiolle pyytäen professori ”Madame Ferroukhilla” olleita diakokoelmia takaisin. Kirjattu 23.4.1971. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA. Kyse on arvonimen perusteella kolmannen asteen koulutukseen keskittyvästä laitoksesta.

tilannetiedusteluun vastatessa seuraavana vuonna lähetystöavustaja Pekka Säilä erityisesti analysoi hallussa olevan materiaalin käyttöä ja sen laajuutta⁸⁹. Nähdäkseni erilainen käytäntö diakokoelmien kohdalla olisi ollut epäjohdonmukaista.

2.2. Äänilevyjen käyttö Algeriassa

Valokuvien tavoin ja verrattuna elokuvaan, on äänilevyn käyttö lähdekirjeistön perusteella harvinaista, mutta joitain tapauksia tulee vastaan. Äänilevyjä, niiden tilausta ja niiden käyttöä koskien kirjeistössä on vain viisi tapausta. Näistä ensimmäisessä suurlähetystösihteeri Mauno Castren pyysi vuonna 1967 äänilevyjä UAM:ltä lainaksi annettavaksi paikallisten nuoriso-, ammatti-, sekä muiden järjestöjen käyttöön. Erityisesti toivottiin pitkäsoittoja. Castren mainitsi järjestöjen olevan samoja, joille lähetystö jakaa myös painotuotteitaan.⁹⁰ Vastauksena lähetystö saa käyttöönsä tansseja, marsseja, kansanmusiikkia, tanhuja, Fennica levysarjan osia, sekä Sibeliuksen sinfonioita ja viulukonserton.⁹¹ Sähkeet vuodelta 1967 viittaavat myös äänilevyjen tarpeeseen. Eero Saarikosken sähkeet pyysivät Helsingistä yleisradion materiaaleja Presidentti Kekkonen Ranskanvierailua koskien lainaan Algerian radiota varten. Toivottuja materiaaleja ei löytynyt, mutta Suomen 50 v. juhluvuotta varten valmistettu 30 min. ranskankielinen juhlapuhe luvattiin kyllä lähettää.⁹² Lähetystöavustaja Eero Saarikoski kirjoitti pian varta vasten Algerian ulkoministeriölle Suomen toiveesta tulla huomioiduksi radiopuheen esittämisen muodossa⁹³.

Sibeliuksen sinfonioita on myös lainattu kirjeistön mukaan ainakin paikallisen radion käyttöön⁹⁴. Lehdistöraportin mukaan 13.3.1968 Sibelius onkin soitettu kolmiosaisessa Suomea koskevassa radio-ohjelmassa, mutta jää epäselväksi, onko äänitteiden käyttö radiossa jatkunut säännöllisesti⁹⁵. Tämä tieto olisi olennainen sen arvioimiseksi, onko äänitteillä ollut merkittävää vaikutusta Suomi-kuvatyön kannalta lähetystötyöntekijöiden mielestä. Seuraava musiikkiin liittyvä kirjeenvaihto, joka kirjeistöstä löytyy, on edelliseltä taholta lainattuja levyjä takaisin pyytävä lähetystösihteeri Antti Satulin kirje vuodelta 1977⁹⁶. Levyt olivat lainassa oletettavasti siis lähes kymmenen vuotta. Mikäli tämä johtui vain siitä, ettei levyjä kukaan kaivannut, on oletettava musiikin merkitys maakuvaustyön kannalta lähes olemattomaksi. On

⁸⁹ Olen viitannut tähän kappaleen 1.2 lopulla.

⁹⁰ Lähetystösihteeri Mauno Castrenin kirje UAM:lle 27.4.1967. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA. Kirjoittajan huomiona ja lisätutkimusta ajatellen -viittauksia äänilevyjen käyttöön voisi löytyä näin ollen painotuotteisiin keskittyvän kirjeenvaihdon puolelta.

⁹¹ Tiedotussihteeri Tuomo Tammen kirje Algerin suurlähetystölle 12.5.1967. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹² Sähkeet 16/10 1967 Worms Alger ja 18/10 Worms Alger 1967. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹³ Lähetystöavustaja Eero Saarikosken kirje Algerian ulkoministeriölle 16.11.1967. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹⁴ Käsinkirjoitettu muistuinpano 22.4.1968 – lainan pyytäjänä on ollut Djamal Arman. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹⁵ Avustaja Eero Saarikosken kirje UAM:lle 13.3.1968. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹⁶ Lähetystösihteeri Antti Satulin kirje Djamal Armanille 3.5.1977. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

kuitenkin mahdollista, ettei kirjeenvaihtoa yksinkertaisesti ole säilynyt, sillä miksi Castren olisi vuonna 1967 pyytänyt lisä-äänitteitä lähetystön käyttöön, ellei niille olisi ollut todellista kysyntää. Jo aiemmin mainittu ”Cours Densegnement Moyen”-tapaus myös viittasi Sibeliuksen musiikin lainaamiseen oppilaitokselle vuonna 1972.⁹⁷ Kaiken kaikkiaan äänilevyjen osalta maakuva-toiminta vaikuttaa varsin pienimuotoiselta aikana, jolloin filmiprojektorit ja äänelliset filmielokuvat olivat jo yleisiä.

3. Näkemyksiä maakuvatyön vaikutusmahdollisuuksista

Suomalaiset lähetystöyöntekijät toimivat ulkoasiainhallinnon poliittisen agendan ohjaamina. Maakuvatoiminta palveli valtion etua siten, kuin korkeammat voimat olivat sen määritelleet. Suomi koettiin valtiovallan näkemyksessä jo 60- ja 70-lukujen vaiheessa vientiteollisuusmaaksi, ja varsinkin metsä- ja paperiteollisuuden osalta tämä olikin varsin paikkansa pitävä arvio. Taloudellisessa kehityksessä bruttokansantuotteessa asukasta kohti mitattuna Suomi oli lähes samoissa lukemissa esimerkiksi Iso-Britannian kanssa⁹⁸. Taloudellisen edistyksen lisäksi ulkomaille haluttiin viestiä Suomesta vapaana ja tasa-arvoisena yhteiskuntana, jolla oli eläväinen korkeakulttuuri. Kulttuuri ja erityisesti taide muodostui arvoneutraaliksi tavaksi viestiä länsimaisille yleisöillä maan kehittyneisyydestä. Tämä keino ei kuitenkaan suurlähetystön väen näkemyksen mukaan toiminut Algerian kaltaisessa ympäristössä - kehitysmaassa.

Algerian historian tarkastelu osoittaa, että tutkimusperiodilla maassa ovat vallinneet niin ranskalaisesta korkeakoulukulttuurista perittyjen eurooppalaisrationaalisten arvojen ohjaamat poliittisesti dominantit tahot, kuin myös reformoituun Islamiin ja arabinajatteluun tukeutuneet kansanläheisemmät voimat. Suomalaisten asiointi on lähdeaineiston perusteella lähes täysin kohdistunut ensimmäisenä mainittuun osapuoleen. Tavoitteena oli luoda toimivia suhteita paikallisiin poliittisiin ja taloudellisiin vaikuttajiin noudattaen Jakobsonin komitean asettamia ohjeita. Toiminta oli kuitenkin lähinnä reaktiivista ja otollisia mahdollisuuksia suhteidenluontiin oli vähän. Lähdeaineisto viittaa ainoastaan muutamaan suomalaisten aloitteesta tehtyyn Suomi-kuvan edistämiseen pyrkineeseen toimeen. Näitä ovat suurlähettiläs Jussi Mäkisen pian lähetystön avaamisen jälkeen järjestämä tiedotustilaisuus, sekä Suomen itsenäisyyspäivien kunniaksi tehdyt ohjelmaesityspyynnöt paikallisille medioille.

Suomi-kuvan edistämiseen tarkoitettujen materiaalien suhteen kuitenkin tehtiin työtä, kun pohdittiin sitä, miten ne soveltuvat uuteen ympäristöön. Mielenkiintoisin tällainen tapaus liittyy ehdotukseen luoda arabiankielinen elokuva maakuvatyötä varten. Suurlähettiläs Jussi Mäkinen arvioi arabiankielisten elokuvien tuotantomahdollisuutta kirjeenvaihdossaan ulkoasiainministeriön kanssa vuonna 1966. Kysyttäessä, kannattaisiko tällainen elokuva tuottaa klassillisen kirjakielisen arabian vai Egyptin

⁹⁷ Fe. Deramchin kirje Algerin suurlähetystölle 25.9.1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

⁹⁸ Ojala *et al.* 2006, 27. Teos esittää vuonna 1970 suomen BKT:n asukasta kohti olleen 9 577 Yhdysvaltain dollaria verrattuna Iso-Britannian 10 767 dollariin.

mahdollisesti kansantajuisemman arabian kielellä, vastasi Mäkinen kirjakielisen vaihtoehdon olevan parempi, sillä sitä voitaisiin soveltaa Egyptissä ja siitä itään sijaitsevilla etnisillä arabimaissa, kun taas Maghreb-maissa ymmärrettäisiin paremmin ranskaa.⁹⁹ Nähdäkseni 1960-luvun Algeriassa tämä on pitänyt paikkansa eliitin edustajien keskuudessa, mikä elokuvien pääesityskohderyhmä on ollutkin. On kuitenkin mahdollista, että Mäkinen joko yliarvioi ranskalaisen kulttuurin vaikutuksen Algerialaiseen yhteiskuntaan, nähden maan eurooppalaista rationalismiin nojaavaa sivistyskäsitystä kohti aktiivisesti pyrkivänä toimijana. Toki on tunnustettava, että maassa valtaa piti Islamia maan virallisena uskontona ja arvomaailman perustana pitävä puolue. Esimerkiksi *Front Libération Nationale:n* talouspolitiikka pohjautui kuitenkin sosialistirationaalisin ja siten maallisiin lähtökohtiin.

UAM:n pressiaavustajien rooli oli 1961 lähtien pitää huoli siitä, että tuotetut julkaisut olivat soveliaita esitettäväksi eri kohdemaissa. Keskeisen ongelman tuotti kuitenkin resurssien riittämättömyys ja erikoistuvien pressiaavustajien sijoittaminen itse suurlähetystöihin.¹⁰⁰ Erityinen kulttuurirelativistinen näkökulma Algerin lähetystön toiminnasta puuttui siis pitkälle 1970-luvulle, koska erityistä pressiaavustajaa ei ollut. On mahdollista, että paremman ymmärryksen puutteessa suomalaislähettiläät katsoivat parhaaksi nähdä kohdemaansa asukkaat sellaisina, kuin valtaapitävä puolue sen esitti - antikoloniaalisena ja vallankumouksellisena, Islamiin moraalinsa perustavana, mutta eurooppalaiseen kehityskaavaan tähtäävänä kansakuntana. Viimeisenä mainittu seikka ainakin mahdollisti lähes yksinomaan länsimaisille yleisöille suunnitellun maakuva-materiaalin, kuten elokuvien esittämisen paikallisille. Ranskankielisiä lyhytelokuvia esimerkiksi ei lainattu kovin usein, mutta näissä tapauksissa lainaajat ovat usein yhdistettävissä FLN:n toimintaan.

Erialaisten yhdistysten lähestyessä lähetystöä, oli kohtelu aina tapauskohtaista. Arvioitiin voitiinko UAM:n linjaa noudattaa yhteistyössä vastapuolen kanssa. Rene Vautier- niminen mies kirjoitti ”la Federation Algerienne de Cinema Populaire”-nimisen organisaation puolesta Algerin suurlähetystölle pian sen perustamisen jälkeen. Hän kehui suomalaisen elokuvan laatua ja kysyi miten voisi hankkia suomalaisia elokuvia elokuvateatterinäyttöjä varten, samalla korostaen elokuvan mahdollisuuksista kansan sivistämisessä.¹⁰¹ Vautierin edustama organisaatio on jäljitettävissä Algerian Nuoris- ja urheiluministeriön alaiseen toimintaan. *Cine-pop*:ina tunnettu järjestö tähtäsi elokuvateatteriketjun perustamiseen Algeriassa, tässä projektissa kuitenkin epäonnistuen.¹⁰² Pressiaavustaja Pierre Enckell vastasi kirjeeseen valitellen, että suurlähetystöllä on hallussaan vain lyhytelokuvia, joita voidaan lainata,

⁹⁹ Tiedotussihteeri Yrjö Kaarneen kirje suurlähettiläis Jussi Mäkiselle 25.10.1966, sekä vastauskirje 27.10.1966. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁰ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 115.

¹⁰¹ Rene Vautierin kirje Suomen Alger'sin suurlähetystölle 14.5.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰² Leaman 2001, s. 438.

kunhan vain tiedetään millaisissa yhteyksissä niitä näytetään. Kokopitkien elokuvien hankkimiseen ei voitaisi tarjota kuitenkaan apua.¹⁰³ Voidaan pohtia sitä, miksi avunannosta kieltäydyttiin. Olisihan ollut helppo antaa kirjeessä suomalaisten elokuva-alan organisaatioiden yhteystietoja, jolloin nämä olisivat voineet auttaa. Eikö Vautierin suunnitelmia otettu tosissaan? Tämä ei olisi ainutkertainen tapaus lähetystön suhtautumisessa Algerialaisiin toimijoihin tämän työn viitekehyksessä. Toisaalta tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä sikäli, että *cine-pop*:een on kyllä luotettu myöhemmin vuoden 1963 lopun tiedotustilaisuudessa lyhytelokuvien projisoinnissa lähetystön tiloissa (Suomen suurlähetystöllä ei ollut käytössään omaa projektorია)¹⁰⁴. Todennäköisempi syy kieltäytymiseen onkin se, että suomalaisten elokuvien näyttämistä Algeriassa tavallisille kansalaisille ei pidetty hyvänä ajatuksena, koska pelättiin ihmisten tekevän suomalaisesta kulttuurista vääriä tulkintoja.

Samankaltainen tapaus on käynyt tutkimusperiodin loppuvaiheessa. Vuoden 1978 Algeriassa järjestetyt Afrikankisat tulevat esiin Algerian elokuvakeskuksen Khodja Lyazidin kirjoitettua Algerin lähetystölle. 11.1.1978. Hän mainitsi järjestönsä järjestävän festivaalin aiheella ”Elokuva ja Urheilu”, toivoen että Suomesta voisi saada korvausta vastaan elokuvia näytettäväksi festivaaleilla.¹⁰⁵ Tapaus vaikuttaa ensi alkuun tutkijan silmiin lupaavalta mahdollisuudelta maakuvan edistämiseen. Olihan Suomi ulkomailla tunnettu erityisesti aiemmista urheilullisista saavutuksistaan. Kirjeenvaihto lähetystön ja UAM:n välillä todistaa kuitenkin toista. Suurlähetystöä neuvottiin suhtautumaan asiaan positiivisesti, mutta myös selittämään, ettei elokuvia ole valitettavasti lähettää¹⁰⁶. Myöhempi kirjeenvaihto ei asiaa enää mainitse. Ilmeisesti sopivalla tavalla ulkomaille suunnattavaa urheilufilmiä ei ole 60- ja 70-luvuilla tuotettu aiheen pudottua pois muodista Jakobsonin komitean mietintöjen tuloksena.

Paikallinen toimintakulttuuri on aiheuttanut myös välillä ärtymystä suurlähetystön toimijoissa. Ajoittainen huolimattomuus paikallisten osalta lienee vaikuttanut suurlähetystön työntekijöiden suhtautumiseen. Ensimmäinen tällainen tapaus liittyi suurlähettiläs Mäkisen järjestämään joulukuun 1963 tiedotustilaisuuteen. Tilaisuuteen kuului osana elokuvanäytös, jossa UAM:lta saatuja lyhytfilmejä esitettiin. Jälkeenpäin elokuvat lainattiin RTA:lle. Myöhemmin palautettava jäänmurtaja-elokuva oli kuitenkin rikkoutunut ja jää epäselväksi, kuka on vastuussa, sillä tiedotustilaisuudessa filmien projisoinnista vastanneisiin tahoihin ei saada yhteyttä lausuntoa varten.¹⁰⁷ Toinen tapaus käy ilmi kirjeenvaihdosta Mostaganemin nuorisokeskuksen ja suurlähetystön välillä vuoden 1964 kevään mittaan. A. Rytkösen

¹⁰³ Pierre Enckellin kirje Rene Vautierille 15.5.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁴ Lauri Arvolan kirje Claude Huardeauxille la Federation Algerienne de Cinema Populaire:lla 17.12.1963.

Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁵ Khodja Lyazidin kirje Algerin suurlähetystölle 11.1.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁶ Avustaja Eikka Kososen kirje UAM:ille 9.2.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁷ Päivämätön kirje RTA:lta Algerin suurlähetystölle, avustaja Lauri Arvolan kirje Claude Huardeauxille Federation Algerienne de Cinema Populaire:lle 17.12.1963, Avustaja Arvo Rytkösen kirje UAM:ille 19.12.1963. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

aloitteesta Mostaganemin nuorisokeskukselle oli talvella lähetetty Suomi-aiheisia esitteitä, sekä lista suurlähetystöltä lainattavissa olevista elokuvista. Mostaganemista vastattiin toivomuksella elokuva lainasta, ja näille lähetettiin kolme filmiä, joita jouduttiin pyytämään takaisin kolmella kirjeellä kevään ja kesän aikana. Elokuvat palautettiin lopulta 23.7.1964 kiitosten kera.¹⁰⁸

Joissain tapauksissa algerialaistoimijat on torjuttu epäluotettavina tai asiayhteys on koettu liian vaikeaksi toteuttaa maakuva-työn ulkopoliittisten raamien puitteissa. Epäilyttävältä vaikuttaviin yhteydenottoihin on suhtauduttu torjuvasti. Nuorisojärjestö *Foyer d'Animation de Jeunes de Raisinville* pyytässä suurlähetystöltä elokuvia lainaan vuonna 1968 on lähetystön vastaus ollut kielteinen. Kysymys on ilmeisesti animaation keskittyvästä nuorisojärjestöstä. Organisaatiosta ei löydy mitään tietoja lyhyen hakemisen seurauksena. Nimimerkki ”-SJ” kirjoitti ohjeiksi kirjeeseen avustajalle: ”Vastattava, että emme voi lähettää filmejämme, joita tuskin saadaan takaisin”.¹⁰⁹ Myöhempi kirjeenvaihto Kaddous Drarian sekakoulun ja Suomen Algerin suurlähetystön välillä kertoo paikallisten edesottamuksista kansainvälisten tapahtumien järjestämisestä Algeriassa. Koulun oppilaiden ja opettajien kerrotaan halunneen järjestää lukuvuoden päätteeksi 24.7.1972 festivaalin, jonka teemana olisi ”lapset ympäri maailman”. Tätä varten toivottiin eri puolilta maailmaa lasten piirroksia, valokuvia, sekä peräti lapsidelegatioita.¹¹⁰ Vastausta kirjeistöstä ei löydy, mutta marginaaliin on tehty merkintöjä: Lapsidelegatian kohdalla on yksiselitteinen teksti ”Ei käy!”. Valokuvia koskien on kirjoitettu avustaja Pekka Säilän nimi ja ohjeet sopivien kuvien etsimiseksi tapahtumaa varten. Muuta tietoa tapahtumaa koskien ei löydy. Ensimmäinen tulkintani asiasta oli se, että asia koettiin vaivalloiseksi ja maakuva-työdyiltään niin marginaaliseksi, että siihen ei ole jaksettu kiinnittää pidemmälti huomiota.

Vuonna 1978 lähetystöavustaja Eikka Kosonen *la commission culturelle cem beausejour* -nimisen organisaation johtajalle kehottaen tätä palauttamaan lainaamansa elokuvan lähetystölle¹¹¹. Vastauskirjeessä ilmoitetaan, että elokuva oli hävinnyt, mutta että sen rahallinen arvo kyllä korvattaisiin. Tätä kirjeenvaihtoa seuraa elokuvan arvon selvitys ja laskutus. Tietoa siitä, onko elokuvaa korvattu, ei ole saatavilla. Kyseessä ollut elokuva, *l'homme, la construction, l'environnement*, oli ollut lainassa noin puolen vuoden ajan¹¹². Laina oli annettu kuittia vastaan, mikä näyttää tässä vaiheessa muodostuneen käytännöksi. Useat tapaukset osoittavat, että usko paikallisten toimijoiden kykyyn toimia täsmällisesti ja luotettavasti joutuu koetukselle.

¹⁰⁸ Mostaganemin nuorisokeskuksen kirje Suomen suurlähetystölle 5.3.1964, Arvo Rytkösen kirjeet Mostaganemin nuorisokeskukselle 26.3., 21.5. ja 3.6.1964. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹⁰⁹ Kirje Foyer d'Animation de Jeunes de Raisinville-nimisen organisaation johtajalta 23.4.1968. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹¹⁰ Kaddous Drarian sekakoululta lähetetty päiväämätön kirje Algerin suurlähetystölle ilmeisesti vuodelta 1972. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹¹¹ Avustaja Eikka Kososen kirje osoitteeseen: Monsieur le Directeur de la commission culturelle Cem Beausejour / Birmandreiss, Alger 10.5.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

¹¹² Eikka Kososen kirje 4.7.1978. Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto F7.N:3. OMA.

Loppulause

Maakuvatyö Algeriassa oli pääosin ulkoasiainministeriön sanktioimaan materiaaliin nojaavaa reaktiivista toimintaa, jonka vaikutus kohdemaassa Suomen tunnetuksi tekemisessä oli vähäistä. Useat todistukset ilmaisevat maakuvatyön vaikutusten olevan parhaimmillaankin vaatimattomalla tasolla. Tällainen havainto ei ole poikkeava aiempaa tutkimusta ajatellen. Jo Max Jakobsonin maakuvatyökomitean mietinnöissä oli todettu yleisluontoisen ja kaiken kattavan Suomi-tiedottamisen olevan äärimmäisen tehotonta ja ponnistelujen tuli siksi omaksua opportunistinen ja pragmaattinen luonne. Maakuvatyö Algeriassa noudatti uskollisesti tätä UAM:n omaksumaa linjaa. Uudenlainen toimintaympäristö tuotti kuitenkin suomalaisdiplomaateille myös uudenlaisia ongelmia.

Vuodesta 1961 lähtien oli UAM:n pressiaivustajien tehtävä pitää huoli siitä, että tuotetut julkaisut olivat soveliaita esitettäväksi eri kohdemaissa. Keskeisen ongelman tuotti kuitenkin resurssien riittämättömyys erikoistuvien pressiaivustajien sijoittaminen kohdemaihin. Erityinen kulttuurirelativistinen näkökulma toiminnasta puuttui siis pitkälle 1970-luvulle. Algerian tapauksessa ongelma oli huomattava, sillä useimmat tuotetut maakuvan edistämiseen tarkoitetut filmit, äänitteet tai muut suomalaista kulttuuria esittelevät aineistot oli tehty Länsi-Eurooppalaiselle ja Pohjois-Amerikkalaiselle yleisölle. Suurin syy tähän oli Suomen vaikea geopoliittinen asema Neuvostoliiton rajanaapurina. Länsimaille piti todistaa, että Suomi oli demokraattinen valtio, jolla oli kehittynyt kulttuuri ja vapaa markkinataloudellinen järjestelmä. Suomi koettiin ideologisesti enemmän osaksi Länsi-Eurooppaa ja tämä kuva haluttiin välittää myös ulospäin. Algeria oli vastaisenäistynyt, sosialistisen järjestelmän ja suunnitelmatalouden kehitysmaa. Valta keskittyi ulkopoliittisissa ja kansallisen talouden kysymyksissä ainoalle lailliselle puolueelle, FLN:lle. Siksi sinne soveltui lähetystön työntekijöiden kokemuksen mukaan toisenlainen Suomi-kuva. Algeriassa ei tarvinnut todistella, miten vapaa tai kulttuurisesti kehittynyt maa Suomi oli, vaikka tällaista sanomaa olikin hyvä levittää. Tärkeämpää Suomen etua ajatellen oli osoittaa, että suomalaisilla oli kehittynyt teollisuus, korkea koulutustaso ja laadukkaita vientituotteita. Värikkäimmät kuvaukset Suomesta, kuten saunominen ja porotalous, herättivät jopa kiihkeitä reaktioita siitä, miten Algerian kaltaisessa kehitysmaassa Suomesta ei tulisi paljastaa minkäänlaista primitiivistä puolta. Ongelman toinen puoli oli paikallisen kulttuurin erilaisuus länsimaihin verrattuna. Koettiin, että mikäli kulttuuriviestintää haluttiin tehdä, oli se toteutettava hyvin perustasoisesti. Algeriassa viestintä olisi haluttu suoraviivaisemmaksi kuin länsimaissa. Onhan kieltämättä hieman ironista, että Suomalaista kulttuuria esiteltiin länsimaissa filmeillä, joiden narratiiviset metodit oli omaksuttu länsimaisista elokuvista.

Algerin suurlähetystön käyttämistä maakuvamateriaaleista elokuva näyttää olleen merkittävimmissä roolissa. Säilyneen kirjeistön perusteella Suomi-aiheista valokuvaa on myös käytetty maakuvatyössä ja äänilevyjen rooli on ollut vähäisin. Suomalaisia (ja muun maalaisia) propagandaluontoisia lyhytelokuvia

esitettiin Algerian televisiossa jatkuvasti tv-yhtiö RTA:n oman filmivalikoiman ilmeisen vajavaisuuden vuoksi. Kaikkia mainittuja aineistoja myös lainattiin ja annettiin erilaisten Algerialaisten toimijoiden käyttöön. Poikkeuksen muodostivat elokuvaainat, joita joskus evättiin luottamuspuolan vuoksi. Jo mainittu länsisuuntaus maakuva-aineiston tuotannossa aiheutti ongelmia. Potentiaalisia maakuvan edistämisen tilaisuuksia jätettiin käyttämättä, jos pelättiin että poikettaisiin halutusta maakuvalinjasta. Tästä kertovat useat tapaukset, jotka ensin vaikuttavat lupaavilta maakuvatyön tilaisuuksilta, mutta tyrehtyvät siihen pelkoon, että saatavilla oleva materiaali antaisi vastaanottajalle jollain tavalla epämiellyttävän (tai UAM:n näkökulmasta ei-toivottavan) kuvan Suomesta.

Toivotun kaltaisia elokuvia Algerin lähetystöön ei siis aina saatu. Useat toivomukset jonkin tietyn lyhytelokuvan käyttöön saamisesta saivat vastaukseksi pahoittelut, tai kehotuksen käyttää jotain toista filmiä. Monista UAM:n tilaamista elokuvista tuotettiin vain rajallinen määrä kopioita, jotka usein menivät parempaan käyttöön muualle maailmalle. Tämä kertoo Algerin lähetystön suhteellisen vähäisestä merkityksestä ulkoasiainhallinnolle verrattuna esimerkiksi Pariisiin tai Lontoon suurlähetystöihin. Valokuvien ja äänitteiden saatavuus ei näytä olleen ongelma, vaikka tutkimuskirjallisuus toisin vihjaakin.

Vakavasti otettavat tahot lähestyivät suurlähetystöä harvoin. Näissä tapauksissa – kuten Algerian opetusministeriön teksti- ja kuvapyynnössä oppikirjoja varten - kuitenkin virkamiesten työpanos oli merkittävä. Suomen 50- ja 60-vuotisia juhlavuosia pidettiin selkeästi erityistapauksina ja niitä varten järjestettiin erityistä materiaalia paikallisissa medioissa esitettäväksi, tosin jälkimmäisessä tapauksessa suurlähettiläs Orkomiehen toiveista huolimatta UAM ei toimittanut RTA:lle mitään elokuvaa esitettäväksi. Ilmeisesti asiaa ei yksinkertaisesti koettu kovin tärkeäksi. Monet tässä työssä käsitellyt kirjeenvaihdot käsittelevät maakuvatyötä, jonka vaikuttavuus näyttää varsin marginaaliselta. Tämä lienee ollutkin suomalaisen maakuvatyön arkea. Tutkimuksen tulos on viittaa samankaltaisiin johtopäätöksiin, kuin millaisia Jakobsonin komitea teki 1960-luvulla. Parhaimmillaan voidaan vaikuttaa täsmällisesti yksilöihin, yrityksiin ja yhteisöihin, jotka osoittivat kiinnostusta pientä maataamme kohtaan.

Tämän työn harjoitustyyppistä ja suppeaa lähestymistapaa kuvastaa se, että keskityin ainoastaan kirjeistöihin lähdeaineistona. Parhaiten virkamiesten näkökulmia tällaisessa tutkimuksessa voisi selvittää ottamalla myös elossa olevia toimijoita tutkimukseen mukaan haastattelujen muodossa. Jatkotutkimusta ajatellen tämä jää päällimmäisenä puutteena mieleen. Suurlähetystön eräs keskeinen tehtävä on paikallisen median seuraaminen Suomi viittausten varalta ja näiden viittausten analysoiminen. Karsin myös tämän ulottuvuuden tutkimuksesta aihearajauksen seurauksena, mutta mainittakoon se tässä toisena lisätutkimuksen mahdollisuutena. Algerin pressikatsaukset löytyvät Oulun maakunta-arkistosta. Kyseiset aineistot ovat lehtileikkeittensä osalta pääsääntöisesti ranskankielisiä.

LÄHDEAINEISTOT JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

OULUN MAAKUNTA-ARKISTO (OMA)

Ulkoasiainministeriö. Algerin lähetystö
 Ulkoasiainministeriön Algerin lähetystön I arkisto
 KIRJEISTÖ
 Tiedotustoiminta ja Suomen tunnetuksi tekeminen
 F7.N:3 Suomen tunnetuksi tekeminen (1963-1983)

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Clerc, Louis 2015: "Ulkoasiainministeriö ja Suomen maakuvapolitiikan koordinointi kylmän sodan aikana". Toim. Kivioja, Virpi & Kleemola, Olli & Clerc, Louis 2015: *Sotapropagandasta brändäämiseen: miten Suomi-kuva on rakennettu*. Docendo, Jyväskylä.

East, Roger & Joseph, Tanya cop. 1993: *Political parties of Africa and the Middle East : a reference guide*. Longman, Harlow.

Jussila, Osmo & Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka 2009: *Suomen poliittinen historia 1809-2009*. 6. uud. p. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki.

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin "Suomen kansallisfilmografia"-hankkeen verkkosivut. Url: www.elonet.fi

Melasuo, Tuomo 2008: "Merentakainen Ranska - siirtomaaimperiumista frankofoniaan". *Suomalaisten Ranska : kaunis tuntematon*. Toim. Clerc, Louis & Ranki, Kristina. Ajatus kirjat, Jyväskylä.

Leaman, Oliver 2001: *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Film*. New York: Routledge, 2001.

Lyons, Amelia H. [2013]: *The civilizing mission in the metropole : Algerian families and the French welfare state during decolonization*. Stanford University Press, Stanford, California.

Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jukka 2008: *Idän etuvario? : Suomi-kuva 1945 - 1981*. WSOY Helsinki.

Lähteenkorva, Pekka 2009: "Ulkoasiainministeriön tilaamat kotimaiset propagandaelokuvat 1960-luvulla". Toim. Mulari, Heta & Piispa, Lauri 2009: *Elokuva historiassa, historia elokuvassa*. k&h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria, Turku.

Melasuo, Tuomo 1999: *Algerian poliittinen kehitys 1800-luvulta vapautussotaan 1954*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, Tampere.

Melgin, Elina 2014: *Propagandaa vai julkisuussuhteita? : taide ja kulttuuri Suomen maakuva viestinnässä 1937-52*. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Melgin, Elina 2015: "Tiedottajien ammattikunnan synty ja Suomen maakuvaviestintä". Toim. Kivioja, Virpi & Kleemola, Olli & Clerc, Louis 2015: *Sotapropagandasta brändäämiseen: miten Suomi-kuvaa on rakennettu*. Docendo, Jyväskylä.

Ojala, Jari & Eloranta, Jari & Jalava, Jukka & Asplund, Rita 2006: *The road to prosperity : an economic history of Finland*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Organisation internationale de la francophonie 2010: *Le dénombrement des francophones*. Elektr. julkaisu: <http://www.francophonie.org/IMG/pdf/1e.pdf>

Sedergren, Jari & Kippola, Ilkka 2015: *Dokumentin utopiat : suomalaisen dokumentti- ja lyhytelokuvan historia 1944-1989 / Jari Sedergren & Ilkka Kippola*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Smith, Andrea L. 2006: *Colonial Memory and Postcolonial Europe : Maltese Settlers in Algeria and France*. Indiana University Press, Bloomington.

Suomen Algerin suurlähetystön verkkosivut. Url: <http://www.finlandalgeria.org>

Willis, Michael 1997: *The Islamist challenge in Algeria : a political history*. New York University Press, Washington Square (N.Y.).